

KONINKRIJK BELGIË

ADVIES 49.491/3
VAN 27 APRIL 2011

VAN DE AFDELING WETGEVING
VAN DE RAAD VAN STATE

DE RAAD VAN STATE, afdeling Wetgeving, derde kamer, op 6 april 2011 door de Minister van het Brusselse Hoofdstedelijke Regering, belast met Leefmilieu, Energie, Waterbeleid, Stadsvernieuwing, Brandbestrijding en Dringende Medische Hulp en Huisvesting verzocht haar, binnen een termijn van dertig dagen, van advies te dienen over een voorontwerp van ordonnantie “tot wijziging van de ordonnantie van 19 juli 2001 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest”, heeft het volgende advies gegeven:

1. Met toepassing van artikel 84, § 3, eerste lid, van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973, heeft de afdeling Wetgeving zich toegespitst het onderzoek van de bevoegdheid van de steller van de handeling, van de rechtsgrond¹, alsmede van de vraag of aan de te vervullen vormvereisten is voldaan.

Daarnaast bevat dit advies ook een aantal opmerkingen over andere punten. Daaruit mag echter niet worden afgeleid dat de afdeling Wetgeving binnen de haar toegemeten termijn een exhaustief onderzoek van het ontwerp heeft kunnen verrichten.

*

* *

STREKKING VAN HET VOORONTWERP

2. Het voor advies voorgelegde ontwerp strekt tot de wijziging van de ordonnantie van 19 juli 2001 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Met het ontwerp wordt de omzetting beoogd van richtlijn 2009/72/EG van het Europees Parlement en de Raad van 13 juli 2009 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor elektriciteit en tot intrekking van richtlijn 2003/54/EG. Die richtlijn behoort tot het zogenaamde “derde energiepakket”². Het ontwerp bevat ook bepalingen op het gebied van garanties van oorsprong, die de omzetting vormen van richtlijn 2009/28/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 april 2009 ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen en houdende wijziging en intrekking van richtlijn 2001/77/EG en richtlijn 2003/30/EG.

¹ Aangezien het om een voorontwerp van ordonnantie gaat, wordt onder rechtsgrond de overeenstemming met de hogere rechtsnormen verstaan.

² Samen met het thans voorliggende ontwerp is aan de afdeling Wetgeving ook een voorontwerp van ordonnantie voorgelegd ter omzetting van een andere richtlijn, i.v.m. de gasmarkt, uit het derde energiepakket (richtlijn 2009/73/EG van het Europees Parlement en de Raad van 13 juli 2009 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor aardgas en tot intrekking van richtlijn 2003/55/EG): zie het voorontwerp van ordonnantie tot wijziging van de ordonnantie van 1 april 2004 betreffende de organisatie van de gasmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, betreffende wegenisretributies inzake gas en elektriciteit en houdende wijziging van de ordonnantie van 19 juli 2001 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waarover heden advies 49.492/3 wordt gegeven. Sommige bepalingen van het voorliggende ontwerp gelden ook voor de gasmarkt. Dit is met name het geval voor de bepalingen in verband met de Reguleringscommissie voor energie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (“Brugel”). Met die bepalingen wordt ook de omzetting van de genoemde richtlijn 2009/73/EG beoogd.

Daarnaast worden op grond van eigen beleidsoverwegingen een reeks maatregelen ingevoerd ter bescherming van de leveranciers en de afnemers van elektriciteit.

Zoals in de memorie van toelichting wordt uiteengezet, hebben de ontworpen maatregelen betrekking op vier grote thema's:

- de bescherming van de eindafnemers van gewestelijke transport- en distributienetten;
- de sociale bescherming van afnemers met betalingsproblemen;
- de werking van de geliberaliseerde markt;
- de bevoegdheden en de onafhankelijkheid van de regulator, namelijk de Reguleringscommissie voor energie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ("Brugel").

BEVOEGDHEID VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

3. Op grond van artikel 6, § 1, VII, eerste lid, a), van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen zijn de gewesten bevoegd inzake de distributie en het plaatselijk vervoer van elektriciteit door middel van netten waarvan de nominale spanning lager of gelijk is aan 70.000 volt. Ervan uitgaande dat de verwijzingen in het ontwerp naar transmissie betrekking hebben op netwerken met een nominale spanning lager of gelijk aan 70.000 volt, is het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dan ook principieel bevoegd voor het voorliggende ontwerp.

Aanvullend kan ook een beroep worden gedaan op de bevoegdheden van de gewesten op het gebied van de nieuwe energiebronnen (artikel 6, § 1, VII, eerste lid, f), van de bijzondere wet van 8 augustus 1980) en het rationeel energieverbruik (artikel 6, § 1, VII, eerste lid, h), van de bijzondere wet). In zoverre de ontworpen bepalingen mede betrekking hebben op de gasmarkt³, kan bovendien een beroep worden gedaan op de bevoegdheid van de gewesten inzake de openbare gasdistributie (artikel 6, § 1, VII, eerste lid, b), van de bijzondere wet).

Een aantal bepalingen van het ontwerp verdienen echter een nader onderzoek, omdat ze niet ingepast kunnen worden in één van de genoemde aangelegenheden, of minstens raken aan andere bevoegdheidsdomeinen.

4. Dit is in de eerste plaats het geval met de bepalingen waarbij opdrachten voor de openbare centra voor maatschappelijk welzijn (OCMW's) en daarmee samenhangende verplichtingen voor de leveranciers worden ingevoerd.

³ Zie voetnoot 2.

4.1. In het kader van hun bevoegdheid inzake energie zijn de gewesten bevoegd om een regeling inzake de minimumlevering van elektriciteit en gas op te zetten ⁴. Ze zijn echter niet bevoegd om de OCMW's daarbij met bepaalde opdrachten te belasten, aangezien het beleid inzake maatschappelijk welzijn, met inbegrip van de organieke regels betreffende de OCMW's, behoort tot de bevoegdheid van de gemeenschappen en, in het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad, tot die van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie. In dat verband heeft de Raad van State zich in het verleden al kritisch uitgesproken over verwante aangelegenheden, waarbij aan de OCMW's de verplichting werd opgelegd om een sociaal onderzoek in te stellen ⁵ of om te zorgen voor een sociale begeleiding ⁶.

In zoverre het ontwerp (artikel 41) wijzigingen beoogt aan te brengen in artikel 26, § 7, van de ordonnantie van 19 juli 2001, en het aldus beoogt te voorzien in een nieuwe regeling inzake de financiering van de OCMW's door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, staat het eveneens op gespannen voet met de bevoegdheid van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie inzake maatschappelijk welzijn ⁷.

Ook de regeling waarbij de leveranciers van elektriciteit verplicht worden om aan het betrokken OCMW informatie over betalingsproblemen van hun klanten te verstrekken (ontworpen artikel 25sexies van de ordonnantie van 19 juli 2001 - artikel 30 van het ontwerp), gaat de bevoegdheid van de gewesten te buiten. Een dergelijke regeling wordt geacht te behoren tot de bevoegdheid van de federale overheid, die bevoegd is om binnen het kader van de maatschappelijke dienstverlening het takenpakket van de OCMW's te preciseren, te beperken of uit te breiden ⁸, en die in dat verband ook verplichtingen kan opleggen aan derden ⁹.

⁴ Zie o.m. R.v.St., afd. Wetg., advies 20.111/1/V van 13 september 1990 over een ontwerp dat geleid heeft tot de ordonnantie van 11 juli 1991 met betrekking tot het recht op een minimumlevering van elektriciteit, *Parl. St.*, Br. H. Raad, 1990-91, nr. A-103/1, (10), pp. 10-11.

⁵ Zelfde advies, p. 11.

⁶ R.v.St., afd. Wetg., advies 25.535/8 van 18 september 1996 over een ontwerp dat geleid heeft tot het decreet van 20 december 1996 tot regeling van het recht op minimumlevering van elektriciteit, gas en water, *Parl. St.*, Vl. Parl., 1996-97, nr. 442/1, (25), pp. 30-31, nr. 2.2.

⁷ R.v.St., afd. Wetg., advies 33.101/2 van 7 maart 2002 over een ontwerp dat geleid heeft tot de ordonnantie van 2 mei 2002 tot wijziging van de ordonnantie van 8 april 1993 houdende oprichting van het Brussels Gewestelijk Herfinancieringsfonds van de Gemeentelijke Thesaurieën (BGHGT), *Parl. St.*, Br. H. Raad, 2001-02, nr. A-279/1, (12), p. 13.

⁸ R.v.St., afd. Wetg., advies 32.304/3 van 22 januari 2002 over een ontwerp dat geleid heeft tot de wet van 4 september 2002 houdende toewijzing van een opdracht aan de openbare centra voor maatschappelijk welzijn inzake de begeleiding en de financiële maatschappelijke steunverlening aan de meest hulpbehoevenden inzake energielevering, *Parl. St.*, Kamer, 2001-02, nr. 50-1664/1, (12), pp. 12-14, nrs. 2-4.

⁹ R.v.St., afd. Wetg., advies 37.584/1/V van 17 augustus 2004 over een ontwerp van koninklijk besluit tot uitvoering van artikel 3 van de wet van 4 september 2002 houdende toewijzing van een opdracht aan de openbare centra voor maatschappelijk welzijn inzake de begeleiding en de financiële maatschappelijke steunverlening aan de meest hulpbehoevenden inzake energielevering.

4.2. In het verleden heeft de Raad van State zich al negatief uitgesproken over de bevoegdheid van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest om de OCMW's in de context van de te wijzigen ordonnantie te betrekken. Zo merkte de Raad op, in zijn advies 41.402/3 over een ontwerp tot wijziging van onder meer de ordonnantie van 19 juli 2001:

“Het ontwerp bevat een gedetailleerde regeling van taken die aan de openbare centra voor maatschappelijk welzijn worden toevertrouwd inzake steunverlening aan gezinnen met betalingsmoeilijkheden. Tevens wordt erin de financiering van die taken geregeld (zie de artikelen 46 - ontworpen artikelen 25*ter* tot 25*septiesdecies* - en 93 - ontworpen artikelen 20*bis* tot 20*quindecies*). Het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest overschrijdt evenwel zijn bevoegdheid door aanvullende taken aan de OCMW's toe te vertrouwen¹⁰. Weliswaar wordt principieel in de mogelijkheid om de genoemde taken aan de OCMW's toe te vertrouwen voorzien in het samenwerkingsakkoord van 21 september 2006 tussen het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie betreffende de sociale hulp aan de gezinnen in het raam van de liberalisatie van de elektriciteits- en gasmarkten¹¹, maar hieraan ontleent het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest niet de bevoegdheid om de genoemde regels zelf vast te stellen¹². Aangezien het gaat om een gezamenlijke uitoefening van eigen bevoegdheden in de zin van artikel 92*bis*, § 1, eerste lid, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, dienen die regels in het genoemde samenwerkingsakkoord te worden opgenomen^{13, 14}.

Gevraagd om een verantwoording voor de bevoegdheid van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, heeft de gemachtigde vooreerst de volgende uitleg verstrekt in verband met het ontworpen artikel 25*sexies* van de ordonnantie van 19 juli 2001:

“Het nieuwe artikel 25*sexies* heeft niet de bedoeling verplichtingen aan het OCMW op te leggen. Het nieuwe artikel 25*sexies* legt verplichtingen aan de leveranciers op om informatie mee te delen aan het OCMW. Er worden geen nieuwe verplichtingen opgelegd aan het OCMW. De verplichtingen die worden vermeld in dit artikel werden

¹⁰ Voetnoot 2 uit het geciteerde advies: Zie advies 20.111/1/V van 13 september 1990 over een voorontwerp dat heeft geleid tot de ordonnantie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 11 juli 1991 met betrekking tot het recht op een minimumlevering van elektriciteit, *Parl. St.*, Br. H. Raad, 1990-91, nr. A-103/1.

¹¹ Voetnoot 3 uit het geciteerde advies: Over de voorontwerpen van ordonnantie waarbij instemming wordt verleend met dat samenwerkingsakkoord, verleent de Raad van State, afdeling wetgeving, heden het advies 41.375-41.376/VR.

¹² Voetnoot 4 uit het geciteerde advies: De in het ontwerp opgenomen bepalingen zijn overigens gedetailleerder dan die welke voorkomen in het genoemde samenwerkingsakkoord.

¹³ Voetnoot 5 uit het geciteerde advies: Uiteraard mits zij conform de bevoegdheidverdelende regels zijn (zie hieromtrent het in voetnoot 3 vermelde advies 41.375-41.376/VR).

¹⁴ R.v.St., afd. Wetg., advies 41.402/3 van 3 oktober 2006 over een ontwerp dat geleid heeft tot de ordonnantie van 14 december 2006 tot wijziging van de ordonnanties van 19 juli 2001 en van 1 april 2004 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt en de gasmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en tot opheffing van de ordonnantie van 11 juli 1991 met betrekking tot het recht op een minimumlevering van elektriciteit en de ordonnantie van 11 maart 1999 tot vaststelling van de maatregelen ter voorkoming van de schorsingen van de gaslevering voor huishoudelijk gebruik, *Parl. St.*, Br. H. Parl., 2006-07, nr. A-308/1, (97), p. 99, nr. 4.

reeds ingevoegd door de ordonnantie van de 14 december 2006 ('Het O.C.M.W. kan dan een maatschappelijk onderzoek laten uitvoeren bij het gezin waarvan de naam werd meegedeeld, met het doel samen met het gezin een oplossing te vinden voor de betalingsmoeilijkheden waarmee het kampt.').

De andere bepalingen die worden voorzien, bijvoorbeeld dat 'Deze periode wordt gebruikt door het O.C.M.W. om maatregelen van hulp aan het gezin voor te stellen, eventueel met bijstand van een schuldbemiddelingsdienst', zijn geen werkelijke verplichtingen maar eerder mogelijkheden die aan het OCMW worden geboden om de klanten te begeleiden.

Deze verplichtingen vallen onder de bevoegdheid van de bescherming van de verbruikers/consumenten en zijn openbare dienstverplichtingen ('Hoofdstuk IVbis. Openbare dienstverplichtingen betreffende de levering van elektriciteit'). Zulke openbare dienstverplichtingen worden voorzien in sociale zaken die een materie van het Brussels Gewest is."

Hij vervolgde in verband met de ontworpen artikelen 25septies en 25octies:

"Er worden geen taken opgelegd aan het OCMW. Verplichtingen worden ook niet opgelegd. Het zijn mogelijkheden die aan het OCMW worden geboden."

Ten slotte heeft de gemachtigde zich ook beroepen op het samenwerkingsakkoord van 21 september 2006 tussen de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreffende de sociale bijstand aan gezinnen in het kader van de liberalisering van de elektriciteits- en gasmarkten.

4.3. De uitleg van de gemachtigde overtuigt niet. Ongeacht of er al dan niet verplichtingen worden opgelegd aan de OCMW's dan wel slechts mogelijkheden worden gecreëerd, blijft het een feit dat het ontwerp eenzijdig aangelegenheden beoogt te regelen die buiten de gewestbevoegdheden vallen. De opmerking dat de OCMW's al gelijkaardige taken hebben gekregen bij de ordonnantie van 14 december 2006 doet daaraan geen afbreuk. De Raad van State kan niet anders dan vaststellen dat hij de gewestwetgever in zijn aangehaalde advies 41.402/3 op het bevoegdheidsprobleem heeft gewezen, maar dat de wetgever heeft gemeend over de bezwaren te moeten heenstappen¹⁵.

Het samenwerkingsakkoord, dat ook al aan de orde was in advies 41.402/3, doet geen afbreuk aan het voorgaande. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kan niet eenzijdig nadere regels ter uitvoerig van dat akkoord vaststellen. In het door de gemachtigde zelf aangehaalde advies 41.375/VR-41.376/VR heeft de Raad van State hierover het volgende opgemerkt:

¹⁵ In de memorie van toelichting bij het ontwerp dat geleid heeft tot de ordonnantie van 14 december 2006 is op de bevoegdheidskwestie niet ingegaan (*Parl. St.*, Br. H. Parl., 2006-07, nr. A-308/1).

“[Er] dient met betrekking tot artikel 4, derde lid, van het samenwerkingsakkoord erop te worden gewezen dat het niet aan één van de contracterende partijen, *in casu* de Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, kan worden overgelaten om nadere regels te bepalen ter uitvoering van het samenwerkingsakkoord. Ook die regels dienen in een samenwerkingsakkoord te worden opgenomen.”¹⁶

5. De regels met betrekking tot de organisatie van de onafhankelijke toezichthouder Brugel vallen onder toepassing van artikel 9 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kan het in die bepaling vervatte toezichtvereiste minimaal invullen wanneer dat nodig is om aan de verplichtingen te kunnen voldoen die in verband met de onafhankelijkheid van de regulerende instantie zijn opgelegd bij richtlijn 2009/72/EG¹⁷. Vanuit dit oogpunt doet het ontwerp geen vragen rijzen.

Er moet echter worden opgemerkt dat de taken die bij artikel 49 van het ontwerp onder de nieuwe 14°, 15°, 16° en 18° van artikel 30bis, § 2, tweede lid, van de ordonnantie van 19 juli 2001 aan Brugel worden opgedragen, veeleer betrekking lijken te hebben op aangelegenheden waarvoor de federale overheid bevoegd is. Die taken zijn immers te situeren op het gebied van de consumentenbescherming (artikel 6, § 1, VI, vierde lid, 2°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980), en de handelspraktijken en het mededingingsrecht (artikel 6, § 1, VI, vijfde lid, 4°, van de bijzondere wet). Het is weliswaar zo dat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, ondanks die bevoegdheid van de federale overheid, aan Brugel opdrachten zou kunnen geven die niet verder gaan dan het verzamelen van gegevens of het uitvoeren van onderzoeken. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zou echter zijn bevoegdheid te buiten gaan als het aan Brugel op dat vlak ruimere opdrachten zou verlenen. Zo de stellers van het ontwerp Brugel niettemin met die ruimere taken willen blijven belasten, moeten ze in de memorie van toelichting verantwoorden dat het Gewest zich kan beroepen op zijn impliciete bevoegdheden, bedoeld in artikel 10 van de bijzondere wet.

6.1. Wat ten slotte de bepalingen betreft in verband met de bevoegdheid van de vrederechter (in het bijzonder het ontworpen artikel 591, 23°, van het Gerechtelijk Wetboek - artikel 65 van het ontwerp), kan worden herinnerd aan de opmerking in het al aangehaalde advies 41.402/3 over het ontwerp dat geleid heeft tot de ordonnantie van 14 december 2006 tot wijziging van de ordonnantie van 19 juli 2001:

¹⁶ R.v.St., afd. Wetg., advies 41.375/VR-41.376/VR van 3 oktober 2006 over een ontwerp dat geleid heeft tot onder meer de ordonnantie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 21 december 2006 houdende goedkeuring van het Samenwerkingsakkoord tussen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie betreffende de sociale hulp aan de gezinnen in het kader van de liberalisatie van de elektriciteits- en gasmarkten, ondertekend te Brussel op 21 september 2006, *Parl. St.*, Br. H. Parl., 2006-07, nr. A-309/1, (5), p. 7, nr. 6.

¹⁷ Zie artikel 35, leden 4 en 5, van richtlijn 2009/72/EG. Aangezien Brugel ook de toezichthouder is voor de gasmarkt, gelden hier ook de bepalingen van artikel 39, leden 4 en 5, van richtlijn 2009/73/EG.

“In het ontwerp worden op verschillende plaatsen bevoegdheden toegekend aan de vrederechter. Het toekennen van bevoegdheden aan een rechtscollege kan niet worden geacht begrepen te zijn in de bevoegdheden van de gewesten inzake het energiebeleid, zodat de ordonnantiegever terzake enkel kan optreden wanneer aan de toepassingsvoorwaarden van artikel 10 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 is voldaan. Het verdient aanbeveling om, zo de ordonnantiegever van oordeel is dat dit artikel kan worden toegepast, hieromtrent een verantwoording in de memorie van toelichting op te nemen. Met name zal moeten worden aangetoond dat de bevoegdheidstoekenningen aan de vrederechter noodzakelijk zijn voor de uitoefening van gewestelijke bevoegdheden inzake het energiebeleid”¹⁸.

De gemachtigde beperkt zich ertoe om in dit verband op te merken dat

“de procedure voor de vrederechter bestaat sinds 1991 en [...] ook versterkt [wordt] in de ordonnantie van 14 december 2006”.

In verband met de bevoegdheidstoekenning aan de vrederechter merkt de Raad van State op dat het ontwerp voorziet in een bijzondere regeling voor een bepaalde soort schulden. De collectieve schuldenregeling (artikelen 1675/2 tot 1675/16bis van het Gerechtelijk Wetboek), waarin eventuele schulden bij nutsbedrijven ongetwijfeld belangrijke elementen zijn, is door de federale wetgever toevertrouwd aan de arbeidsgerechten (artikel 578, 14°, van hetzelfde wetboek), die zitting houden met een alleenrechtsprekende rechter of raadsheer (artikelen 81, tweede lid, en 104, laatste lid, van hetzelfde wetboek). Bij de verantwoording van het gebruik van artikel 10 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 voor de ontworpen gewestelijke regeling zal dan ook bijzondere aandacht moeten worden besteed aan de voorwaarde dat het gaat om een aangelegenheid die zich leent voor een gedifferentieerde regeling, en aan de voorwaarde dat de weerslag op de federale bevoegdheden marginaal is. Het lijkt niet vanzelfsprekend dat aan die voorwaarden is voldaan.

6.2. Het ontwerp bevat niet enkel een bevoegdheidsregeling die afwijkt van het gemeen recht, het bevat ook bijzondere bepalingen in verband met het tegensprekelijk verzoekschrift waarmee de vordering bij de vrederechter aanhangig wordt gemaakt en in verband met de rechtspleging die voor de vrederechter gevolgd moet worden (ontworpen artikel 25octies van de ordonnantie van 19 juli 2001 - artikel 32 van het ontwerp). Ook voor het invoeren van die van het Gerechtelijk Wetboek afwijkende regeling zal vanuit bevoegdheidsrechtelijk oogpunt een verantwoording gegeven moeten worden.

¹⁸ R.v.St., afd. Wetg., advies 41.402/3 van 3 oktober 2006, aangehaald, p. 100, nr. 6.

ALGEMENE OPMERKINGEN

1. Omzetting van richtlijn 2009/72/EG

7. Zoals hiervóór is opgemerkt, wordt met het ontwerp de omzetting beoogd van richtlijn 2009/72/EG.

Er dient vooreerst te worden vastgesteld dat de definities die in de ordonnantie van 19 juli 2001 voorkomen, na wijziging bij de ordonnantie die thans in ontwerpvorm voorligt, niet afgestemd zijn op die welke worden vermeld in richtlijn 2009/72/EG. Bij wijze van voorbeeld kan worden verwezen naar de definities van de begrippen “netbeheerder” en “directe lijn”.

Ook dient te worden opgemerkt dat bepaalde verplichtingen weinig gestructureerd worden omgezet, zoals bijvoorbeeld de erg gefragmenteerde omzetting, in artikel 7 van de ordonnantie van 19 juli 2001 (artikel 7 van het ontwerp), van de taken van de netbeheerders die worden vermeld in artikel 25 van de richtlijn. Het is daardoor moeilijk om na te gaan of alle onderdelen van de laatstgenoemde bepaling ten volle zijn omgezet.

Hoewel de omzetting van een richtlijn in het interne recht niet noodzakelijk vereist dat de bepalingen ervan formeel en woordelijk in een uitdrukkelijke en specifieke wettelijke bepaling worden overgenomen, is een juiste toepassing van de betrokken richtlijn erbij gebaat dat de bewoordingen ervan letterlijk worden overgenomen, tenzij er een specifieke verantwoording voorhanden is om andere bewoordingen te gebruiken en die bewoordingen aan de nakoming van de richtlijn geen afbreuk doen¹⁹.

De stellers dienen het ontwerp op dit punt aan een nieuw onderzoek te onderwerpen.

8. Luidens artikel 28, lid 1, van richtlijn 2009/72/EG kunnen de lidstaten voorzien in nationale regulerende instanties of andere bevoegde organen om een systeem dat elektriciteit distribueert binnen een geografisch afgebakende industriële of commerciële locatie of een locatie met gedeelde diensten en dat niet, onverminderd lid 4 van artikel 28, huishoudelijke afnemers van elektriciteit voorziet, onder bepaalde voorwaarden als gesloten distributiesysteem aan te merken. Volgens artikel 28, lid 2, van de richtlijn kunnen de lidstaten voorzien in de

¹⁹ Zie in die zin H. COREMANS en M. VAN DAMME, *Beginnelsen van wetgevingstechniek en behoorlijke regelgeving*, Administratieve Rechtsbibliotheek, Brugge, 2001, p. 133, nr. 189.

mogelijkheid voor de nationale regulerende instanties om de beheerder van een gesloten distributiesysteem van bepaalde verplichtingen te ontheffen ²⁰.

Op het eerste gezicht lijkt van deze mogelijkheid in het ontwerp geen gebruik te worden gemaakt. Indien systemen als bedoeld bij artikel 28 van de richtlijn zouden bestaan op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, zou het gemene recht dus van toepassing moeten zijn op de beheerders van deze netwerken.

Nochtans moet worden vastgesteld dat wel degelijk in afwijkende regelingen voor bepaalde distributiesystemen wordt voorzien. Zo blijkt bijvoorbeeld uit artikel 21, derde lid, van de ordonnantie van 19 juli 2001, zoals dit artikel zal worden gewijzigd bij artikel 19 van de aan te nemen ordonnantie, dat er lokale leveringsvergunningen bestaan “om aan afnemers aangesloten op privénetten of de in aanmerking komende afnemers elektriciteit te leveren binnen een beperkt en goed afgebakend geografisch gebied dat via een gemeenschappelijke aansluiting met een hoofdteller en/of een privénet is aangesloten op het distributienet” ²¹. Hieronder lijken nu precies de gesloten distributiesystemen bedoeld in artikel 28 van richtlijn 2009/72/EG te vallen. De ontworpen regeling voorziet aldus voor de bedoelde privénetten in een bijzondere regeling, zonder dat echter rekening wordt gehouden met de voorwaarden die voor dergelijke systemen bij dit artikel 28 worden opgelegd.

Gevraagd waarom in het ontwerp geen regeling wordt opgenomen voor gesloten distributiesystemen, heeft de gemachtigde het volgende verklaard:

“Artikel 28 van Richtlijn 2009/72/EG wordt hier niet ingevoerd daar het reeds in het raam van de vroegere ordonnantie werd ingevoerd die al het begrip en het systeem van gesloten distributiesystemen hebben ingevoerd in het Brusselse recht (zie art. 2, 36°, 37°, art. 9ter, [vijfde lid,] 2°, art. 21, enz.). Bovendien legt de Richtlijn geen verplichte omzetting op, deze is facultatief.”

²⁰ Zie ook overweging 30 van richtlijn 2009/72/EG: “Waar gebruikgemaakt wordt van een gesloten distributiesysteem om optimale efficiëntie van een geïntegreerde energievoorziening te waarborgen waarbij specifieke exploitatienormen nodig zijn, of waar een gesloten distributiesysteem primair ten behoeve van de eigenaar van het systeem wordt gehandhaafd, moet de distributiesysteembeheerder kunnen worden vrijgesteld van verplichtingen die een onnodige administratieve belasting zouden vormen gezien de bijzondere aard van de betrekking tussen de distributiesysteembeheerder en de gebruikers van het systeem. Industrie- of commerciële locaties of locaties met gedeelde diensten, zoals spoorwegstations, luchthavens, ziekenhuizen, grote campings met geïntegreerde faciliteiten of chemische-industriële locaties kunnen een gesloten distributiesysteem hebben wegens de specifieke aard van hun activiteiten.”

²¹ Dit sluit ook aan bij de definitie van het begrip “privénet” dat in artikel 2, 36°, van de ordonnantie van 19 juli 2001, na wijziging bij artikel 4, 12°, van het ontwerp, zal luiden als volgt: “geheel van inrichtingen op een beperkt en goed afgebakend geografisch gebied die dienen voor de bevoorrading van elektriciteit aan een of meer netgebruikers en die aan de in het technisch reglement vastgestelde voorwaarden beantwoorden”.

Met die uitleg kan niet worden ingestemd. Hoewel het juist is dat de lidstaten niet verplicht zijn om een gunstregime voor gesloten distributiesystemen in te voeren, in welk geval dergelijke systemen onderworpen blijven aan het gemene regime voor netten en netbeheerders, moet, in de mate dat ervoor gekozen wordt om een regeling voor “privénetten” in te voeren, die regeling wel aan de vereisten van de richtlijn beantwoorden. Nu uit de omschrijving van de term “privénetten” volgt dat hieronder ook de gesloten distributiesystemen vallen, bedoeld in artikel 28 van richtlijn 2009/72/EG, kan niet anders dan vastgesteld worden dat het ontwerp zich niet houdt aan de beperkingen die bij artikel 28 van de richtlijn worden opgelegd aan de mogelijkheid om van het gemene recht af te wijken.

Er kunnen wellicht zinvolle argumenten worden aangevoerd ter verdediging van een regeling betreffende de privé distributienetwerken. Niettemin moet worden vastgesteld dat de opstellers van de richtlijn hebben geoordeeld niet te moeten voorzien in een dergelijke regeling. Er lijkt dan ook te moeten worden vanuit gegaan dat de richtlijn het niet mogelijk maakt om aan belangrijke groepen van consumenten, zoals bewoners van appartementsblokken en studiocomplexen, het recht op derdentoegang, en dus de vrije leverancierskeuze, te ontfangen, omdat hierdoor aan het fundamentele recht dat in artikel 32 van richtlijn 2009/72/EG wordt vooropgesteld, zou worden geraakt ²².

Bovendien volgt uit artikel 28 van richtlijn 2009/72/EG dat gesloten netwerken enkel toegelaten zijn op industriële of commerciële sites, en in beginsel niet voor huishoudelijke afnemers.

De Raad van State kan dan ook niet anders dan vast te stellen dat de ontworpen regeling voor privénetten op gespannen voet lijkt te staan met de richtlijn die ertoe strekt voor de elektriciteitsmarkt een alomvattende regeling uit te werken. Het eindoordeel hieromtrent komt evenwel het Hof van Justitie toe.

9. Artikel 47 van het ontwerp strekt tot wijziging van artikel 30, § 2, van de ordonnantie van 19 juli 2001, om deze bepaling af te stemmen op artikel 34, lid 2, van richtlijn 2009/72/EG. Naar luid van die laatste bepaling moeten de criteria die door de lidstaten worden vastgesteld voor de toekenning van vergunningen voor de aanleg van “directe lijnen” op hun grondgebied, “objectief en niet-discriminerend” zijn.

²² Zie ook HvJ, 22 mei 2008, C-439/06, *citiworks AG*.

De Raad van State geeft ter overweging om naar aanleiding van deze wijziging, ook artikel 34, lid 3, van richtlijn 2009/72/EG uitdrukkelijk om te zetten. Naar luid van die bepaling laat de mogelijkheid van elektriciteitslevering via een directe lijn de mogelijkheid onverlet tot het sluiten van een leveringscontract overeenkomstig artikel 32 van de richtlijn.

10. Het ontwerp bevat bepalingen die ertoe strekken de onafhankelijkheid van de toezichthouder (Brugel) te waarborgen, in overeenstemming met artikel 35, leden 4 en 5, van richtlijn 2009/72/EG.

10.1. Luidens het ontworpen artikel 30*septies*, tweede zin (artikel 54 van het ontwerp), worden door de Regering twee commissarissen aangewezen die als waarnemers deelnemen aan de vergadering van Brugel, zonder stemrecht.

Ook al hebben deze commissarissen geen stemrecht, toch rijst de vraag of de aanwezigheid van deze twee vertegenwoordigers geen vorm van politieke beïnvloeding van de besluitvorming kan inhouden, wat onverenigbaar is met artikel 35, lid 4, a) en b), ii), van richtlijn 2009/72/EG.

Hierop gewezen, heeft de gemachtigde geantwoord dat deze commissarissen niet deelnemen aan de beraadslagingen en dat ze geen vetorecht hebben.

Dat de commissarissen niet zouden deelnemen aan de vergaderingen van Brugel is niet correct, aangezien het ontworpen artikel 30*septies*, tweede zin, juist bepaalt dat zij hieraan wel deelnemen. Dat zij niet over een vetorecht beschikken, doet niet ter zake, want ook door hun deelname als “waarnemers” dreigt minstens de perceptie te ontstaan dat Brugel “niet functioneel onafhankelijk [is] van enige [...] publieke [...] entiteit” en dat zijn leden “directe instructies [...] ontvangen van [de regering]”, wat strijdig is met artikel 35, lid 4, a) en b), ii), van richtlijn 2009/72/EG.

10.2. In artikel 35, lid 5, eerste alinea, b), van richtlijn 2009/72/EG wordt bepaald dat de leden van het bestuur van de regulerende instantie, of bij afwezigheid van een bestuur, de hogere leiding van de regulerende instantie, worden aangesteld voor een vaste termijn van vijf tot zeven jaar, die eenmaal kan worden verlengd. Artikel 35, lid 5, tweede alinea, van dezelfde richtlijn voegt daaraan toe dat de lidstaten dienen te voorzien in een adequaat rouleringsschema voor het bestuur of de hogere leiding.

Met het ontworpen artikel 30*ter*, tweede lid (artikel 51 van het ontwerp), wordt beoogd aan dat voorschrift tegemoet te komen. Luidens die bepaling is “de hernieuwing van de

mandaten [...] verschillend in de tijd teneinde ten minste een bestuurder te behouden, met het oog op de verzekering van de continuïteit van Brugel”.

Hieromtrent om nadere toelichting gevraagd, heeft de gemachtigde het volgende geantwoord:

“De roulatie wordt gewaarborgd door het feit dat alle bestuurders niet op dezelfde datum werden benoemd.

Bovendien, onze interpretatie is dat om de roulatie mogelijk te maken de huidige bestuurders tot het einde van hun mandaat aanblijven.”

De ontworpen bepaling bevat geen objectief criterium om uit te maken welke mandaten desgevallend zullen worden verlengd of verkort teneinde onmiddellijk een systeem van gedeeltelijke hernieuwing in te voeren en verder toe te passen. Er moet in de ordonnantie een “adequaat rouleringsschema” worden opgenomen waarbij op een objectieve wijze wordt tegemoetgekomen aan het vereiste van de richtlijn.

11. In artikel 36 van richtlijn 2009/72/EG worden de algemene doelstellingen voor de energieregulator bepaald. Het ontworpen artikel 30octies (artikel 56 van het ontwerp) strekt ertoe aan die richtlijn bepaling uitvoering te geven.

Er dient evenwel te worden vastgesteld dat niet alle doelstellingen in het ontworpen artikel 30octies zijn opgenomen. Met name de onder c) en g) van artikel 36 van richtlijn 2009/72/EG vermelde doelstellingen, die betrekking hebben op de handel en de marktwerking, zijn niet opgenomen.

Weliswaar is het optreden op die gebieden een federale bevoegdheid. Dit neemt niet weg dat ook Brugel bij het uitoefenen van de eigen bevoegdheden rekening moet houden met de mogelijke secundaire impact die haar optreden kan hebben op die doelstellingen, ook al ligt de primaire verantwoordelijkheid bij de federale overheid en de Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas. In dat verband kan erop worden gewezen dat hoewel de doelstellingen uitdrukkelijk een normatief karakter hebben, ze volgens de Europese Commissie op zich geen bevoegdheden toekennen aan de nationale reguleren²³.

²³ Commission Staff Working Paper, *Interpretative Note on Directive 2009/72 concerning common rules for the internal market in electricity and Directive 2009/73/EC concerning common rules for the internal market in natural gas - The regulatory authorities*, 22 januari 2010, p. 12, te raadplegen op http://ec.europa.eu/energy/gas_electricity/interpretative_notes/doc/implementation_notes/2010_01_21_the_regulatory_authorities.pdf.

Het ontworpen artikel 30^{octies} dient dan ook te worden aangevuld met de twee genoemde doelstellingen.

12. Bij artikel 35, lid 1, van richtlijn 2009/72/EG²⁴ wordt vereist dat de lidstaten slechts één enkele nationale regulerende instantie aanwijzen. Niettemin kunnen in België de gewesten met toepassing van artikel 35, lid 2, van richtlijn 2009/72/EG²⁵ toch een “regionale” regulerende instantie oprichten, “mits er voor representatie- en contactdoeleinden op communautair niveau in de raad van regelgevers van het Agentschap [voor de samenwerking tussen energieregulators] één hooggeplaatste vertegenwoordiger is, overeenkomstig artikel 14, lid 1, van Verordening (EG) nr. 713/2009”.

Gelet op de gedeelde bevoegdheden tussen de federale overheid en de gewesten inzake elektriciteit, zou met betrekking tot die vertegenwoordiging best nog een samenwerkingsakkoord worden gesloten tussen deze overheden.

13. De bepalingen betreffende de Geschillendienst (ontworpen artikel 30^{novies} van de ordonnantie van 19 juli 2001 - artikel 57 van het ontwerp) beantwoorden niet aan het systeem waarin artikel 37, leden 11 en 12, van richtlijn 2009/72/EG voorziet.

Artikel 37, lid 11, van de richtlijn bepaalt onder meer dat “partijen die een klacht hebben tegen een transmissie- of distributiesysteembeheerder met betrekking tot diens verplichtingen uit hoofde van deze richtlijn, [...] de klacht [kunnen] voorleggen aan de regulerende instantie die, fungerend als geschillenbeslechtsinstantie, binnen twee maanden na ontvangst van de klacht een beslissing neemt”. De regulerende instantie treedt hier op als een administratieve overheid die bindende beslissingen neemt in een geschil tussen derden²⁶. Artikel 37, lid 12, van de richtlijn bepaalt dat “benadeelde partijen die gerechtigd zijn om bezwaar te maken tegen een overeenkomstig dit artikel genomen besluit over de gehanteerde methoden of, wanneer de regulerende instantie een raadplegingsplicht heeft met betrekking tot voorgestelde tarieven of methoden, [...] een bezwaar [kunnen] maken met het oog op herziening”. Het gaat hier om bezwaren tegen besluiten of voorstellen van de regulerende instantie zelf, met het oog op een herziening van het betrokken besluit of voorstel door de regulerende instantie zelf.

²⁴ Omdat de bepaling van de ordonnantie in verband met Brugel ook gelden voor de gasmarkt, moet hier ook verwezen worden naar de analoge bepalingen van artikel 39, lid 1, van richtlijn 2009/73/EG.

²⁵ En met toepassing van artikel 39, lid 2, van richtlijn 2009/73/EG.

²⁶ In de memorie van toelichting wordt in dit verband terecht opgemerkt dat tegen de beslissingen van de Geschillendienst beroep kan worden ingesteld bij de Raad van State.

Het ontworpen artikel 30*novies* strekt ertoe de Geschillendienst bevoegd te maken om klachten te behandelen. Die klachten blijken van heel uiteenlopende aard te zijn. Het gaat niet enkel om klachten “met betrekking tot de activiteiten van een leverancier, netbeheerder of tussenpersoon” (ontworpen artikel 30*novies*, § 1, 4°), maar ook om klachten met betrekking tot beslissingen die zijn genomen door Brugel (ontworpen artikel 30*novies*, § 1, 1°, 2°, en 3°) of het Brussels Instituut voor Milieubeheer (ontworpen artikel 30*novies*, § 1, 5°). Zo de stellers van het ontwerp aan de Geschillendienst ruimere bevoegdheden kunnen toekennen dan die welke bedoeld zijn in artikel 37, lid 11, van richtlijn 2009/72/EG, is niet in te zien waarom aan de Geschillendienst ook de bevoegdheid wordt toegekend bedoeld in artikel 37, lid 12, van de richtlijn. Die bevoegdheidstoewijzing zou immers voor gevolg hebben dat een dienst samengesteld uit personeelsleden van Brugel zich bij wege van bindende beslissing zou kunnen uitspreken over klachten tegen beslissingen genomen door de bestuursraad van Brugel.

Het ontworpen artikel 30*novies*, § 1, zou herschreven moeten worden, zodat daaruit duidelijk blijkt dat de Geschillendienst bevoegd is voor klachten gericht tegen andere personen en instanties dan Brugel. In het ontwerp zou daarnaast een nieuwe bepaling moeten worden opgenomen die, ter omzetting van artikel 37, lid 12, van de richtlijn, voorziet in een bezwaarprocedure bij Brugel tegen de besluiten of voorstellen van Brugel zelf.

2. Schadevergoedingsregeling

14. Bij artikel 60 van het ontwerp wordt in de ordonnantie van 19 juli 2001 een nieuw hoofdstuk VII*bis* ingevoegd, dat bepalingen bevat in verband met de vergoeding van verscheidene soorten schade (ontworpen artikelen 32*bis* tot 32*novies*). Zoals in de memorie van toelichting wordt uiteengezet, is deze regeling ingegeven door de regeling vervat in het decreet van het Waals Gewest van 12 april 2001 “relatif à l’organisation du marché régional de l’électricité”.

Uit de ontworpen bepalingen blijkt dat het recht op schadevergoeding wordt opgevat als een subjectief recht. Er moet ook aangenomen worden dat het dan gaat om een subjectief “burgerlijk” recht, in de zin van artikel 144 van de Grondwet. Volgens die grondwetsbepaling behoren geschillen over burgerlijke rechten tot de uitsluitende bevoegdheid van de rechtbanken van de rechterlijke orde. De vraag rijst of de ontworpen regeling hiermee wel in overeenstemming is. Het ontworpen artikel 32*novies*, § 3, bepaalt immers dat geschillen over het bedoelde recht op schadevergoeding behoren tot de bevoegdheid van de Geschillendienst, een administratieve overheid.

Weliswaar verzet artikel 144 van de Grondwet zich niet tegen een systeem waarbij geschillen over burgerlijke rechten worden beslecht door een administratieve overheid, maar dan moet een beroep in volle rechtsmacht openstaan bij een rechtbank van de rechterlijke orde²⁷. Om aan artikel 144 van de Grondwet te voldoen zou in het ontwerp bepaald moeten worden dat geschillen over het recht op schadevergoeding ofwel aanhangig gemaakt kunnen worden bij een rechtbank van de rechterlijke orde (en niet bij de Geschillendienst), ofwel bij de Geschillendienst, met mogelijkheid om tegen de desbetreffende beslissingen van de Geschillendienst beroep in volle rechtsmacht in te stellen bij een rechtbank van de rechterlijke orde²⁸. Om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de bevoegdheidsregeling waarin het Gerechtelijk Wetboek voorziet, zou dat de rechtbank van eerste aanleg moeten zijn.

Overigens moet ook het ontworpen artikel 30*novies* van de ordonnantie van 19 juli 2001 (artikel 57 van het ontwerp) worden aangepast. Volgens paragraaf 1, *in fine*, van dat artikel horen klachten “die [...] betrekking hebben op burgerlijke rechten en verplichtingen”²⁹ niet tot de bevoegdheid van de Geschillendienst. De stellers van het ontwerp zijn kennelijk van oordeel dat die bepaling niet belet dat geschillen over het in het ontwerp bedoelde recht op schadevergoeding behoren tot de bevoegdheid van de Geschillendienst. Dat blijkt niet enkel uit het hiervóór besproken artikel 32*novies*, § 3, maar ook uit het ontworpen artikel 30*novies*, § 2, derde lid. Willen de stellers van het ontwerp de bevoegdheid van de Geschillendienst behouden, dan moet in het ontworpen artikel 30*novies*, § 1, uitdrukkelijk bepaald worden dat de daarin bedoelde uitzondering niet geldt voor de geschillen over het recht op schadevergoeding. Indien de stellers van het ontwerp ervoor opteren om de bevoegdheid in verband met die geschillen toe te vertrouwen aan de rechtbanken van de rechterlijke orde, dan moet de verwijzing naar de schadevergoedingsregeling in het ontworpen artikel 30*novies*, § 2, derde lid, worden weggelaten.

3. Kwaliteit van de Nederlandse tekst

15. De Nederlandse tekst van het ontwerp is, vanuit taalkundig oogpunt, van bedenkelijke kwaliteit. Die tekst is soms moeilijk leesbaar, onder meer wegens de gebrekkige zinsbouw. In bepaalde gevallen is de tekst zelfs zo gebrekkig dat hij volstrekt onbegrijpelijk is.

In een taalgebied met verschillende wettelijk voorgeschreven landstalen en waar, meer bepaald, de normatieve teksten in de opgelegde talen gelijkelijk authentiek zijn, dienen de

²⁷ Vgl., in verband met een in de wet bepaalde verplichting om een geschil over burgerlijke rechten aan een arbitraal college voor te leggen, Grondwettelijk Hof, 15 januari 2009, nr. 8/2009, B.25.2.

²⁸ Voor een dergelijke regeling zou het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zich kunnen beroepen op zijn impliciete bevoegdheid, bedoeld in artikel 10 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980.

²⁹ Zie in verband met deze uitdrukking opmerking 31, hierna.

openbare overheden voor elke taal dezelfde eerbied te betuigen en aan het ontwerpen van normatieve teksten in elk van die talen dezelfde zorg te besteden.

Het kan niet de taak van de Raad van State zijn om al de taalkundige onvolkomenheden recht te zetten. Het staat aan de stellers van het ontwerp om de Nederlandse tekst grondig te herwerken. Deze opmerking geldt overigens ook voor de memorie van toelichting.

BIJZONDERE OPMERKINGEN

Artikel 7

16. In de Franse tekst van het ontworpen artikel 7, § 1, 9°, zouden de woorden “l’augmentation” vervangen moeten worden door “la modernisation” (zie artikel 25, lid 7, van richtlijn 2009/72/EG).

De Nederlandse tekst van het ontwerp stemt op dit punt overeen met de tekst van de richtlijn (“vergroting”). De terminologie van de richtlijn lijkt hier echter niet goed gekozen (zie benevens de Franse tekst ook bijvoorbeeld de Engelse tekst, waarin het woord “upgrade” wordt gebruikt). De stellers van het ontwerp zouden dan ook kunnen overwegen om het woord “vergroting” door een ander woord te vervangen.

Artikel 9

17. Luidens het ontworpen artikel 9, § 3, gelden “de onafhankelijkheidsvereisten van deze ordonnantie [...] ten opzicht[e] van de netbeheerder en ook ten opzicht[e] van de eigenaar van het net”.

Het verdient aanbeveling in het ontwerp te preciseren welke onafhankelijkheidsvereisten³⁰ worden bedoeld, aangezien in de ordonnantie van 19 juli 2001 ook onafhankelijkheidsvereisten worden vermeld die enkel gelden voor anderen dan de beheerder en de eigenaar van het net³¹.

³⁰ Waarschijnlijk worden onder meer deze vermeld in artikel 8, § 1, van de ordonnantie van 19 juli 2001 bedoeld.

³¹ Bijvoorbeeld voor Brugel.

Artikel 11

18. Teneinde nauwer aan te sluiten bij de tekst van artikel 5 van richtlijn 2009/72/EG, verdient het aanbeveling om het ontworpen artikel 9ter, eerste lid, aan te vullen met de volgende zin: “Het technisch reglement dient de interoperabiliteit van de netten te waarborgen en objectief en niet-discriminerend te zijn.”

19. Zoals het ontworpen artikel 9ter, tweede lid, is geredigeerd, is het niet duidelijk wat de bevoegdheid van de Regering precies inhoudt. Kan zij een technisch reglement enkel vaststellen door de voorstellen geheel of gedeeltelijk goed te keuren, zonder mogelijkheid om daarin wijzigingen aan te brengen, of kan zij desgevallend ook afwijken van de voorstellen van zowel Brugel als de netbeheerder en een eigen regeling opleggen?

Ook de procedure voor de wijziging van de technische reglementen, vastgesteld in het ontworpen artikel 9ter, derde lid, is niet duidelijk. Er wordt namelijk gesteld dat “de aannemingsprocedure van deze voorstellen [...] gelijk [is] aan deze die in bovenbedoeld lid wordt bepaald”. Is het dan de bedoeling dat, als de Regering een wijziging voorstelt, de netbeheerder slechts één kans krijgt om aanpassingen aan dat voorstel voor te stellen, en dat, als de netbeheerder zelf wijzigingen voorstelt, hij in feite twee kansen krijgt om een standpunt in te nemen?

Artikel 22

20. Het tweede “3°” in artikel 22 moet worden vernummerd tot “4°”.

Artikel 27

21. Volgens het ontworpen artikel 25ter, tweede lid, kan de leverancier “schriftelijk een voorstel tot leveringscontract verzenden, vergezeld van een borg”.

Die bepaling is onduidelijk en zelfs misleidend. Er moet allicht bepaald worden dat de leverancier een voorstel tot leveringscontract kan verzenden, te sluiten nadat de afnemer een waarborg heeft verstrekt.

22. Volgens de memorie van toelichting mogen “de modaliteiten voor de samenstelling en de toepassing van een waarborg [...] gebaseerd zijn op de modaliteiten met betrekking tot de huurwaarborg, zoals voorzien bij wet van 21 februari 1991 houdende wijziging van de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek inzake huishuur”.

Teneinde de rechtspositie van de leverancier en de afnemer duidelijk te bepalen, moet die verwijzing ten minste in de tekst van de ordonnantie worden opgenomen. In feite zouden de stellers van het ontwerp er beter aan doen om zelf een regeling uit te werken, die weliswaar gebaseerd kan zijn op de regeling vervat in artikel 10, § 1, van boek III, titel VIII, hoofdstuk II, afdeling 2, van het Burgerlijk Wetboek, maar die beter beantwoordt aan de specifieke doelstellingen van de ordonnantie. Het is immers niet vanzelfsprekend om een regeling voor de woninghuur *mutatis mutandis* toe te passen op een contract voor de levering van elektriciteit. Zo kan er bijvoorbeeld op gewezen worden dat in het voornoemde artikel 10, § 1, drie varianten van de waarborg worden vermeld. Het is niet zeker of die varianten ook gelden voor de waarborg met betrekking tot een leveringscontract.

Artikel 31

23. Luidens het ontworpen artikel 25septies, § 5, is “elke ‘beschermde afnemer’ (in het Frans: ‘client protégé’) [...] een ‘kwetsbare consument’ (in het Frans: ‘consommateur vulnérable’) in de zin van richtlijn 2009/72/EG van het Europees Parlement en de Raad van 13 juli 2009 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor elektriciteit”. Zoals door de gemachtigde wordt bevestigd, wordt in de Nederlandse tekst met de term “kwetsbare consument” de “kwetsbare afnemer” bedoeld, zijnde de term die in artikel 3, leden 7 en 8, van richtlijn 2009/72/EG wordt gebruikt (in het Frans: “consommateur vulnérable”).

Bij artikel 3, lid 7, van de richtlijn wordt aan de lidstaten opgedragen om te voorzien in adequate waarborgen voor de bescherming van kwetsbare afnemers, waarbij de lidstaten zelf definiëren wat onder het begrip “kwetsbare afnemer” moet worden verstaan. Bij artikel 3, lid 8, wordt aan de lidstaten opgedragen om passende maatregelen te nemen ter bestrijding van energiearmoede, bijvoorbeeld door het voorzien van steun in het kader van het socialezekerheidsstelsel om te waarborgen dat kwetsbare afnemers van elektriciteit voorzien blijven.

Gelet op die bepalingen van de richtlijn geeft de Raad van State ter overweging om in het ontworpen artikel 25septies, § 1, en in de overige bepalingen van de ordonnantie (zoals bijvoorbeeld in artikel 2, 31°) het steeds te hebben over “kwetsbare afnemer” (niet: “kwetsbare

consument”) in plaats van “beschermde afnemer”. Het ontworpen artikel 25*septies*, § 5, kan dan weggelaten worden.

Artikel 36

24. Met artikel 36 van het ontwerp worden wijzigingen aangebracht in artikel 25*tredecies* van de ordonnantie van 19 juli 2001. Zoals in de memorie van toelichting wordt uiteengezet, gaat het om een louter formele wijziging.

In dat verband moet de Raad van State herinneren aan zijn advies 41.402/3 van 3 oktober 2006 over het ontwerp dat geleid heeft tot de wijzigende ordonnantie van 14 december 2006:

“Met de ontworpen artikelen 25*tredecies* (artikel 46 van het ontwerp) en 20*undecies* (artikel 93 van het ontwerp) wordt de uitbreiding beoogd van de sociale bescherming tot de afnemers die krachtens de betrokken ordonnantie worden bevoorraad door de distributienetbeheerder. In wezen gaat het om de uitbreiding van het bijzonder sociaal tarief.

Gelet op artikel 6, § 1, VII, tweede lid, d), van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 is de federale overheid bevoegd voor de aangelegenheid van de tarieven, zodat de genoemde artikelen uit het ontwerp moeten worden weggelaten.”³².

Deze opmerking blijft geldig. Artikel 25*tredecies* zou bijgevolg niet moeten worden gewijzigd, maar opgeheven.

Artikel 37

25. Met het ontworpen 25*quattordecies*, § 4, wordt beoogd uitvoering te geven aan het bepaalde in bijlage I, 1, f), bij richtlijn 2009/72/EG.

In het ontworpen artikel 25*quattordecies*, § 4, wordt onder meer voorgeschreven dat de procedure van buitengerechtelijke geschillenbeslechting (zijnde de interne klachtenbehandeling door een dienst van de betrokken leverancier of netbeheerder) een billijke en snelle regeling van de geschillen moet toelaten binnen een termijn van twee maanden en dat deze procedure in voorkomend geval moet voorzien in een systeem van terugbetaling en/of vergoeding. Er wordt ook bepaald dat Brugel de straffen dient te bepalen die in geval van niet-naleving van “deze verplichting” kunnen worden opgelegd.

³² R.v.St., afd. Wetg., advies 41.402/3 van 3 oktober 2006, aangehaald in noot 14, p. 99, nr. 5.

Het verdient vooreerst aanbeveling dat zou worden gepreciseerd wanneer de bedoelde termijn van twee maanden een aanvang dient te nemen.

Daarnaast zal moeten worden verduidelijkt waarop de woorden “deze verplichting” slaan. Hebben deze woorden betrekking op het oprichten van een klachtenbehandelingsdienst, op de organisatie van “transparante, eenvoudige en goedkope procedures”, of op het afhandelen van individuele klachten binnen de voorgeschreven termijn? Volgens de gemachtigde zou het de bedoeling zijn om het niet-naleven te bestraffen van het voorschrift om individuele klachten af te handelen binnen de termijn van twee maanden. In die interpretatie zou een termijn om uitspraak te doen voorgeschreven worden op straffe van een administratieve sanctie. De stellers van het ontwerp dienen zich af te vragen of een zodanige gestrengheid wel verantwoord is .

In elk geval zou de ordonnantiegever zelf de op te leggen straffen of althans de minimum- en maximumstraffen moeten bepalen.

Artikel 45

26. In artikel 28, § 1, van de ordonnantie van 19 juli 2001, zoals het zal worden gewijzigd, worden de termen “gewestelijk netbeheerder” en “gewestelijk transmissienetbeheerder” door elkaar gebruikt.

Hoewel krachtens artikel 2, 13°, van de ordonnantie de gewestelijke transmissienetbeheerder een netbeheerder is, is niet elke netbeheerder gelijk te stellen met de “transmissienetbeheerder”, aangezien er ook distributienetbeheerders zijn. Gelet op het gegeven dat bij artikel 28, § 1, een openbare dienstverplichting wordt opgelegd, moet de ordonnantie heel duidelijk zijn in de omschrijving van de personen of instanties voor wie deze openbare dienstverplichting geldt.

Artikel 49

27. Artikel 49 bevat twee keer een “1°”. De tweede “1°” en de volgende onderdelen van artikel 49 dienen te worden vernummerd.

Artikel 50

28. Volgens het ontworpen artikel 30*bis*, § 3, eerste lid, 5°, van de ordonnantie van 19 juli 2001 kan Brugel het advies vragen van het Agentschap voor de samenwerking tussen energieregulators (“ACER”) met betrekking tot de vraag of een door “een regulerende instantie” genomen besluit strookt met de in richtlijn 2009/72/EG of verordening (EG) nr. 714/2009 van het Europees Parlement en de Raad van 13 juli 2009 betreffende de voorwaarden voor toegang tot het net voor grensoverschrijdende handel in elektriciteit en tot intrekking van verordening (EG) nr. 1228/2003 bedoelde “richtsnoeren”.

Zoals hiervóór al is opgemerkt, vereist artikel 35, lid 1, van richtlijn 2009/72/EG dat de lidstaten slechts één enkele nationale regulerende instantie aanwijzen³³, maar kunnen in België de gewesten met toepassing van artikel 35, lid 2, van richtlijn 2009/72/EG³⁴ toch een “regionale” regulerende instantie oprichten, “mits er voor representatie- en contactdoeleinden op communautair niveau in de raad van regelgevers van het Agentschap [voor de samenwerking tussen energieregulators] één hooggeplaatste vertegenwoordiger is, overeenkomstig artikel 14, lid 1, van Verordening (EG) nr. 713/2009”³⁵.

Gelet op de gedeelde bevoegdheden tussen de federale overheid en de gewesten inzake elektriciteit, zou (ook) voor het nemen van contact met het Agentschap best nog een samenwerkingsakkoord worden gesloten tussen deze overheden.

Artikel 53

29. Volgens artikel 30*sexies* van de ordonnantie van 19 juli 2001, zoals het zal worden gewijzigd, dient Brugel een huishoudelijk reglement op te stellen. Daarin dienen de onafhankelijkheidsvoorwaarden voor het personeel, de samenstelling en de werkwijze van de Geschillendienst bedoeld in artikel 30*novies*, en het statuut van het daaraan verbonden personeel, te worden geregeld.

In principe kan een huishoudelijk reglement enkel louter praktische bepalingen bevatten inzake de interne organisatie of de werking van een instelling of dienst en kunnen daarin geen verdergaande bepalingen, zoals essentiële regels inzake de onafhankelijkheid van het

³³ Hetzelfde vereiste wordt opgelegd, in verband met de gasmarkt, bij artikel 39, lid 1, van richtlijn 2009/73/EG.

³⁴ En, wat betreft de gasmarkt, met toepassing van artikel 39, lid 2, van richtlijn 2009/73/EG.

³⁵ Zie hiervóór, nr. 12.

personeel of regels inzake de werkwijze van een voor derden toegankelijke Geschillendienst, worden opgenomen.

De ordonnantiegever dient bijgevolg zelf die essentiële regels te bepalen of de Regering te machtigen om dit te doen.

Artikelen 55 en 56

30. De artikelen 55 en 56 moeten worden samengevoegd tot één bepaling, die kan luiden als volgt:

“Artikel 30*octies* van dezelfde ordonnantie wordt vervangen als volgt: (volgt dan de nieuwe tekst van artikel 30*octies*).”

Artikel 57

31. Volgens de laatste zinsnede van het ontworpen artikel 30*novies*, § 1, worden van de klachten die de Geschillendienst kan behandelen de klachten uitgezonderd “die betrekking hebben op burgerlijke rechten en verplichtingen”.

In verband met deze bepaling wordt in de eerste plaats verwezen naar de algemene opmerking 14 hiervóór.

Bijkomend moet worden opgemerkt dat het weinig zin heeft, en zelfs verwarrend is, om melding te maken van “burgerlijke rechten en verplichtingen”. Deze uitdrukking lijkt ontleend te zijn aan artikel 6, lid 1, van het Europees Verdrag over de rechten van de mens, dat terzake echter niet rechtstreeks relevant is. Het is veeleer artikel 144 van de Grondwet dat relevant is. Om die reden moet alleen van “burgerlijke rechten”, zonder “verplichtingen”, worden gesproken.

Artikel 60

32. In het ontworpen artikel 32*quinquies* ontbreekt een 3°. De onderdelen moeten worden vernummerd.

33. Het ontworpen artikel 32*sexies*, § 3, vierde lid, bepaalt de termijn waarbinnen de netbeheerder de eindafnemer moet vergoeden voor de schade ten gevolge van de onderbreking, de niet-conformiteit of de onregelmatigheid van de stroomvoorziening.

Die bepaling is dubbelzinnig geformuleerd. Het is met name niet duidelijk wat wordt bedoeld met de “uiterste datum voor de kennisgeving van een aangifte van schadegeval”. De tekst zou op dit punt gepreciseerd moeten worden, liefst door het bepalen van een welbepaalde termijn, te rekenen van een welbepaalde gebeurtenis.

Artikel 64

34. Artikel 64 van het ontwerp voorziet in de vervanging van artikel 39 van de ordonnantie van 19 juli 2001. Bij dat artikel 39 is een artikel 3*bis* ingevoegd in de ordonnantie van 12 december 1991 houdende oprichting van begrotingsfondsen. Dat artikel 3*bis* heeft betrekking op het Fonds inzake energiebeleid. Bij het ontworpen artikel 39 wordt artikel 2 van de ordonnantie van 12 december 1991 aangevuld met bepalingen in verband met het Sociaal fonds voor energiebegeleiding (15°) en het Fonds voor energiebeleid (16°).

Om wetgevingstechnische redenen dienen de wijzigingen bedoeld in artikel 64 van het ontwerp rechtstreeks te worden aangebracht in artikel 2 van de ordonnantie van 12 december 1991. Artikel 64 moet in die zin geherformuleerd worden.

Bovendien moet, als gevolg van die wijziging, artikel 3*bis* van de ordonnantie van 12 december 1991 worden opgeheven.

35. Volgens het ontworpen artikel 2, 16°, tweede lid, eerste streepje, van de ordonnantie van 12 december 1991 worden de middelen van het Fonds voor energiebeleid aangewend voor onder meer “het bevorderen van een rationeel gebruik van energie en namelijk het in artikel 24, § 2, van de ordonnantie van 19 juli 2001 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bedoelde programma van uitvoering”.

De Raad van State geeft de stellers van het ontwerp ter overweging of ook niet dient te worden verwezen naar artikel 18*bis*, § 2, van de ordonnantie van 1 april 2004 betreffende de organisatie van de gasmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, betreffende wegenisretributies inzake gas en elektriciteit en houdende wijziging van de ordonnantie van

19 juli betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ³⁶.

Artikel 69

36. In artikel 69 van het ontwerp dient te worden verwezen naar (het ontworpen) artikel 25^{quinquies} van de ordonnantie van 19 juli 2001 in plaats van naar artikel 29 van de ordonnantie die thans in ontwerpvorm voorligt.

³⁶ Een artikel 18bis, § 2, wordt in de voornoemde ordonnantie van 1 april 2004 ingevoegd bij artikel 23, 7°, van het ontwerp waarover de Raad van State, afdeling Wetgeving, heden advies 49.492/3 geeft. De bepaling ervan is gelijklopend met die van artikel 24, § 2, van de ordonnantie van 19 juli 2001, zoals deze bepaling zal worden vervangen bij artikel 22, 3°, van de ordonnantie die thans in ontwerpvorm voorligt.

De kamer was samengesteld uit

de Heren	P. LEMMENS,	kamervoorzitter,
	J. SMETS,	
	B. SEUTIN,	staatsraden,
Mevrouw	A.-M. GOOSSENS,	griffier.

Het verslag werd uitgebracht door de Heer T. CORTHAUT, adjunct-auditeur.

DE GRIFFIER

DE VOORZITTER

A.-M. GOOSSENS

P. LEMMENS

ROYAUME BELGIQUE

AVIS 49.491/3
DU 27 AVRIL 2011

DE LA SECTION DE LÉGISLATION
DU CONSEIL D'ÉTAT

LE CONSEIL D'ÉTAT, section de législation, troisième chambre, saisi par la Ministre du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale, chargée de l'Environnement, de l'énergie, de la Politique de l'Eau, de la Rénovation urbaine, de la Lutte contre l'Incendie et l'Aide médicale urgente et du Logement, le 6 avril 2011, d'une demande d'avis, dans un délai de trente jours, sur un avant-projet d'ordonnance « modifiant l'ordonnance du 19 juillet 2001 relative à l'organisation du marché de l'électricité en Région de Bruxelles-Capitale », a donné l'avis suivant:

1. En application de l'article 84, § 3, alinéa 1er, des lois sur le Conseil d'État, coordonnées le 12 janvier 1973, la section de législation a fait porter son examen essentiellement sur la compétence de l'auteur de l'acte, le fondement juridique¹ et l'accomplissement des formalités prescrites.

Par ailleurs, le présent avis comporte également des observations sur d'autres points. Il ne peut toutefois s'en déduire que, dans le délai qui lui est imparti, la section de législation a pu procéder à un examen exhaustif du projet.

*
* *

PORTÉE DE L'AVANT-PROJET

2. Le projet soumis pour avis a pour objet de modifier l'ordonnance du 19 juillet 2001 relative à l'organisation du marché de l'électricité en Région de Bruxelles-Capitale.

Le projet vise à transposer la directive 2009/72/CE du Parlement européen et du Conseil du 13 juillet 2009 concernant des règles communes pour le marché intérieur de l'électricité et abrogeant la directive 2003/54/CE. Cette directive est un élément du « troisième paquet énergie »². Le projet comporte également des dispositions en matière de garanties d'origine, qui transposent la directive 2009/28/CE du Parlement européen et du Conseil du 23 avril 2009 relative à la promotion de l'utilisation de l'énergie produite à partir de sources renouvelables et modifiant puis abrogeant les directives 2001/77/CE et 2003/30/CE.

Une série de mesures fondées sur des considérations politiques propres sont en outre instaurées en vue de protéger les fournisseurs d'électricité et leurs clients.

¹ S'agissant d'un avant-projet d'ordonnance, on entend par fondement juridique la conformité aux normes supérieures.

² Conjointement avec le projet actuellement à l'examen, la section de législation a également été saisie d'un avant-projet d'ordonnance visant à transposer une autre directive, relative au marché du gaz, relevant du troisième paquet énergie (directive 2009/73/CE du Parlement européen et du Conseil du 13 juillet 2009 concernant des règles communes pour le marché intérieur du gaz et abrogeant la directive 2003/55/CE) : voir l'avant-projet d'ordonnance modifiant l'ordonnance du 1er avril 2004 relative à l'organisation du marché du gaz en Région de Bruxelles-Capitale, concernant des redevances de voiries en matière de gaz et d'électricité et portant modification de l'ordonnance du 19 juillet 2001 relative à l'organisation du marché de l'électricité en Région de Bruxelles-Capitale, sur laquelle l'avis 49.492/3 est donné ce jour. Certaines dispositions du projet à l'examen s'appliquent également au marché du gaz. Il en va notamment ainsi des dispositions relatives à la Commission de régulation de l'énergie en Région de Bruxelles-Capitale (« Brugel »). Ces dispositions visent également à transposer la directive 2009/73/CE précitée.

Comme il est expliqué dans l'exposé des motifs, les mesures en projet concernent quatre grands thèmes :

- la protection des clients finaux des réseaux régionaux de transport et de distribution ;
- la protection sociale des clients ayant des difficultés de paiement ;
- le fonctionnement du marché libéralisé ;
- les compétences et l'indépendance du régulateur, à savoir la Commission de régulation de l'énergie en Région de Bruxelles-Capitale (« Brugel »).

COMPÉTENCE DE LA RÉGION DE BRUXELLES-CAPITALE

3. L'article 6, § 1er, VII, alinéa 1er, a), de la loi spéciale du 8 août 1980 de réformes institutionnelles dispose que la distribution et le transport local d'électricité au moyen de réseaux dont la tension nominale est inférieure ou égale à 70.000 volts relève de la compétence des régions. Partant de l'hypothèse que les références que le projet fait au transport concernent des réseaux dont la tension nominale est inférieure ou égale à 70.000 volts, le projet à l'examen relève en principe de la compétence de la Région de Bruxelles-Capitale.

On peut en outre invoquer aussi les compétences des régions en matière de sources nouvelles d'énergie (article 6, § 1er, VII, alinéa 1er, f), de la loi spéciale du 8 août 1980) et d'utilisation rationnelle de l'énergie (article 6, § 1er, VII, alinéa 1er, h), de la loi spéciale). Dans la mesure où les dispositions en projet concernent également le marché du gaz ³, on peut de surcroît invoquer la compétence des régions en matière de distribution publique du gaz (article 6, § 1er, VII, alinéa 1er, b), de la loi spéciale).

Plusieurs dispositions du projet méritent cependant un examen plus approfondi, dès lors qu'elles ne peuvent pas s'inscrire dans une des matières précitées ou à tout le moins touchent à d'autres domaines de compétence.

4. C'est en premier lieu le cas des dispositions qui chargent les centres publics d'action sociale (CPAS) de certaines missions qui entraînent des obligations pour les fournisseurs.

³ Voir la note 2.

4.1. La compétence des régions en matière d'énergie leur permet de mettre en place un régime concernant la fourniture minimale d'électricité et de gaz ⁴. Elles ne peuvent cependant pas charger les CPAS de certaines missions à cet égard, dès lors que la politique en matière d'aide sociale, y compris les règles organiques relatives aux CPAS, relève de la compétence des communautés et, sur le territoire bilingue de la Région de Bruxelles-Capitale, de celle de la Commission communautaire commune. À cet égard, dans des matières apparentées, le Conseil d'État a déjà antérieurement émis des critiques à propos des obligations imposées aux CPAS de procéder à une enquête sociale ⁵ ou d'assurer un accompagnement social ⁶.

Dans la mesure où le projet (article 41) vise à apporter des modifications à l'article 26, § 7, de l'ordonnance du 19 juillet 2001, et envisage ainsi de prévoir de nouvelles règles en ce qui concerne le financement des CPAS par la Région de Bruxelles-Capitale, il se heurte également à la compétence de la Commission communautaire commune en matière d'aide sociale ⁷.

L'obligation imposée aux fournisseurs d'électricité de transmettre des informations relatives aux difficultés de paiement de leurs clients aux CPAS concernés (article 25sexies en projet de l'ordonnance du 19 juillet 2001 - article 30 du projet) excède également la compétence des régions. Une telle mesure est réputée relever de la compétence de l'autorité fédérale qui, dans le cadre de l'aide sociale, a le pouvoir de préciser, limiter ou étendre l'ensemble des missions des CPAS ⁸, ce qui lui permet également d'imposer des obligations à des tiers ⁹.

⁴ Voir notamment C.E., section de législation, avis 20.111/1/V du 13 septembre 1990 sur un projet devenu l'ordonnance du 11 juillet 1991 relative au droit à la fourniture minimale d'électricité, *Doc. parl.*, Cons. Rég. Brux.-Cap., 1990-91, n° A-103/1, (10), pp. 10-11.

⁵ Même avis, p. 11.

⁶ C.E., section de législation, avis 25.535/8 du 18 septembre 1996 sur un projet devenu le décret du 20 décembre 1996 réglant le droit à la fourniture minimale d'électricité, de gaz et d'eau, *Doc. parl.*, Parl. fl., 1996-97, n° 442/1, (25), pp. 30-31, n° 2.2.

⁷ C.E., section de législation, avis 33.101/2 du 7 mars 2002 sur un projet devenu l'ordonnance du 2 mai 2002 modifiant l'ordonnance du 8 avril 1993 portant création du Fonds régional bruxellois de Refinancement des Trésoreries (FRBRTC), *Doc. parl.*, Cons. rég. Brux.-Cap., 2001-02, n° A-279/1, (12), p. 13.

⁸ C.E., section de législation, avis 32.304/3 du 22 janvier 2002 sur un projet devenu la loi du 4 septembre 2002 visant à confier aux centres publics d'aide sociale la mission de guidance et d'aide sociale financière dans le cadre de la fourniture d'énergie aux personnes les plus démunies, *Doc. parl.*, Chambre, 2001-02, n° 50-1664/1, (12), pp. 12-14, n°s 2-4.

⁹ C.E., section de législation, avis 37.584/1/V du 17 août 2004 sur un projet d'arrêté royal pris en exécution de l'article 3 de la loi du 4 septembre 2002 visant à confier aux centres publics d'aide sociale la mission de guidance et d'aide sociale financière dans le cadre de la fourniture d'énergie aux personnes les plus démunies.

4.2. Dans le passé, le Conseil d'État a déjà condamné la compétence de la Région de Bruxelles-Capitale à faire intervenir les CPAS dans le contexte de l'ordonnance à modifier. Ainsi, dans son avis 41.402/3 sur un projet visant notamment à modifier l'ordonnance du 19 juillet 2001, le Conseil a observé :

« Le projet règle de manière détaillée des missions confiées aux centres publics d'aide sociale en matière d'assistance aux ménages connaissant des difficultés de paiement. Il en règle également le financement (articles 46 - articles 25ter à 25^{septiesdecies}, en projet - et 93 - articles 20bis à 20^{quindecies}, en projet). La Région de Bruxelles-Capitale excède cependant ses compétences en confiant des missions supplémentaires aux CPAS ¹⁰. Si l'accord de coopération du 21 septembre 2006 entre la Région de Bruxelles-Capitale et la Commission communautaire commune relatif à l'aide sociale aux ménages dans le cadre de la libéralisation des marchés de l'électricité et du gaz ¹¹ prévoit en principe la possibilité de confier ces missions aux CPAS, la Région de Bruxelles-Capitale n'en tire toutefois pas la compétence de fixer elle-même les règles précitées ¹². Dès lors qu'il s'agit de l'exercice conjoint de compétences propres au sens de l'article 92bis, § 1er, alinéa 1er, de la loi spéciale du 8 août 1980 de réformes institutionnelles, ces règles doivent être inscrites dans l'accord de coopération précité ¹³ » ¹⁴.

Invité à justifier la compétence de la Région de Bruxelles-Capitale, le délégué a d'abord donné l'explication suivante en ce qui concerne l'article 25^{sexies}, en projet, de l'ordonnance du 9 juillet 2001 :

« Het nieuwe artikel 25^{sexies} heeft niet de bedoeling verplichtingen aan het OCMW op te leggen. Het nieuwe artikel 25^{sexies} legt verplichtingen aan de leveranciers op om informatie mee te delen aan het OCMW. Er worden geen nieuwe verplichtingen opgelegd aan het OCMW. De verplichtingen die worden vermeld in dit artikel werden reeds ingevoegd door de ordonnantie van de 14 december 2006 ('Het O.C.M.W. kan dan een maatschappelijk onderzoek laten uitvoeren bij het gezin waarvan de naam werd

¹⁰ Note 2 de l'avis cité : Voir l'avis 20.111/1/V du 13 septembre 1990 sur un avant-projet devenu l'ordonnance de la Région de Bruxelles-Capitale du 11 juillet 1991 relative au droit à la fourniture minimale d'électricité, *Doc. C.R.B.*, 1990-91, A-103/1.

¹¹ Note 3 de l'avis cité : Le Conseil d'État, section de législation, émet ce jour l'avis 41.375-41.376/VR sur les avant-projets d'ordonnance portant approbation de cet accord de coopération.

¹² Note 4 de l'avis cité : Au demeurant, les dispositions inscrites dans le projet sont plus détaillées que celles figurant dans l'accord de coopération précité.

¹³ Note 5 de l'avis cité : Pour autant, bien entendu, qu'elles soient conformes aux règles de partage des compétences (voir à ce propos l'avis 41.375-41.376/VR, mentionné dans la note de bas de page 3).

¹⁴ C.E., section de législation, avis 41.402/3 du 3 octobre 2006 sur un projet devenu l'ordonnance du 14 décembre 2006 modifiant les ordonnances du 19 juillet 2001 et du 1er avril 2004 relatives à l'organisation du marché de l'électricité et du gaz en Région de Bruxelles-Capitale et abrogeant l'ordonnance du 11 juillet 1991 relative au droit à la fourniture minimale d'électricité et l'ordonnance du 11 mars 1999 établissant des mesures de prévention des coupures de gaz à usage domestique, *Doc. parl.*, Cons. rég. Brux-Cap., 2006-07, n° A-308/1, (97), p. 99, n° 4.

meegedeeld, met het doel samen met het gezin een oplossing te vinden voor de betalingsmoeilijkheden waarmee het kampt.’).

De andere bepalingen die worden voorzien, bijvoorbeeld dat ‘Deze periode wordt gebruikt door het O.C.M.W. om maatregelen van hulp aan het gezin voor te stellen, eventueel met bijstand van een schuldbemiddelingsdienst’, zijn geen werkelijke verplichtingen maar eerder mogelijkheden die aan het OCMW worden geboden om de klanten te begeleiden.

Deze verplichtingen vallen onder de bevoegdheid van de bescherming van de verbruikers/consumenten en zijn openbare dienstverplichtingen (‘Hoofdstuk IVbis. Openbare dienstverplichtingen betreffende de levering van elektriciteit’). Zulke openbare dienstverplichtingen worden voorzien in sociale zaken die een materie van het Brussels Gewest is. »

Il a poursuivi à propos des articles 25septies et 25octies :

« Er worden geen taken opgelegd aan het OCMW. Verplichtingen worden ook niet opgelegd. Het zijn mogelijkheden die aan het OCMW worden geboden. »

Enfin, le délégué a également invoqué l’accord de coopération du 21 septembre 2006 entre la Commission communautaire commune et la Région de Bruxelles-Capitale relatif à l’aide sociale aux ménages dans le cadre de la libéralisation des marchés de l’électricité et du gaz.

4.3. L’argumentation du délégué ne convainc pas. Qu’il s’agisse d’imposer des obligations aux CPAS ou seulement de créer des possibilités, il n’en reste pas moins vrai que le projet vise à régler unilatéralement des matières qui excèdent les compétences régionales. L’observation selon laquelle l’ordonnance du 14 décembre 2006 a déjà attribué des tâches similaires aux CPAS n’y change rien. Le Conseil d’État ne peut que constater que, dans son avis 41.402/3, précité, il a attiré l’attention du législateur régional sur le problème de compétence, mais que le législateur a estimé devoir passer outre aux objections ¹⁵.

L’accord de coopération, que l’avis 41.402/3 évoquait déjà aussi, ne modifie pas la conclusion qui précède. La Région de Bruxelles-Capitale ne peut pas unilatéralement fixer des modalités d’exécution de cet accord. Dans l’avis 41.375/VR-41.476/VR que le délégué a lui-même cité, le Conseil d’État a observé ce qui suit à ce sujet :

« [I]l faut souligner, à propos de l’article 4, alinéa 3, de l’accord de coopération que le soin de fixer les modalités d’exécution de l’accord de coopération ne peut pas être laissé à une des parties contractantes, en l’espèce le Gouvernement de la Région de

¹⁵ L’exposé des motifs accompagnant le projet qui est devenu l’ordonnance du 14 décembre 2006, n’a pas évoqué la question de la compétence (*Doc. parl.*, Cons. rég. Brux-Cap., 2006-07, n° A-308/1).

Bruxelles-Capitale. Ces règles doivent également être inscrites dans un accord de coopération »¹⁶.

5. Les règles relatives à l'organisation du régulateur indépendant Brugel relèvent de l'application de l'article 9 de la loi spéciale du 8 août 1980 de réformes institutionnelles. La Région de Bruxelles-Capitale peut définir de façon minimale la condition de contrôle que prévoit cette disposition dans la mesure où c'est nécessaire pour pouvoir répondre aux obligations que la directive 2009/72/CE impose en matière d'indépendance de l'autorité de régulation¹⁷. De ce point de vue, le projet ne soulève pas de question.

Il faut cependant observer que les tâches que les nouveaux 14°, 15°, 16° et 18° de l'article 30bis, § 2, alinéa 2, de l'ordonnance du 19 juillet 2001 (article 49 du projet) attribuent à Brugel semblent plutôt avoir trait à des matières qui sont de la compétence de l'autorité fédérale. Ces tâches relèvent en effet du domaine de la protection des consommateurs (article 6, § 1er, VI, alinéa 4, 2°, de la loi spéciale du 8 août 1980), et des pratiques du commerce et du droit de la concurrence (article 6, § 1er, VI, alinéa 5, 4°, de la loi spéciale). Cette compétence de l'autorité fédérale ne fait certes pas obstacle à la possibilité pour la Région de Bruxelles-Capitale d'attribuer à Brugel des tâches limitées à la collecte de données ou à l'exécution d'enquêtes. Si elle attribuait des tâches plus étendues à Brugel sur ce plan, la Région de Bruxelles-Capitale excéderait cependant sa compétence. Si les auteurs du projet persistent néanmoins à vouloir charger Brugel de ces tâches plus larges, ils doivent justifier dans l'exposé des motifs que la Région peut se fonder sur ses compétences implicites, visées à l'article 10 de la loi spéciale.

6.1. En ce qui concerne enfin les dispositions relatives à la compétence du juge de paix (en particulier, l'article 591, 23°, en projet, du Code judiciaire - article 65 du projet), on peut rappeler l'observation de l'avis 41.402/3, déjà cité, sur le projet devenu l'ordonnance du 14 décembre 2006 modifiant l'ordonnance du 19 juillet 2001 :

« Diverses dispositions du projet attribuent des compétences au juge de paix. L'attribution de compétences à une juridiction ne peut être réputée entrer dans les compétences des régions en matière de politique énergétique, de sorte que le législateur

¹⁶ C.E., section de législation, avis 41.375/VR-41.376/VR du 3 octobre 2006 sur un projet devenu notamment l'ordonnance de la Région de Bruxelles-Capitale du 21 décembre 2006 portant approbation de l'Accord de coopération entre la Région de Bruxelles-Capitale et la Commission communautaire commune relatif à l'aide sociale aux ménages dans le cadre de la libéralisation des marchés de l'électricité et du gaz, signé à Bruxelles le 21 septembre 2006, *Doc. parl.*, Cons. rég. Brux-Cap., 2006-07, n° A-309/1, (5), p. 7, n° 6.

¹⁷ Voir l'article 35, paragraphes 4 et 5, de la directive 2009/72/CE. Brugel étant également l'autorité de régulation pour le marché du gaz, les dispositions de l'article 39, paragraphes 4 et 5, de la directive 2009/73/CE s'appliquent également.

régional bruxellois ne peut intervenir en la matière que si les conditions d'application de l'article 10 de la loi spéciale du 8 août 1980 sont remplies. Si le législateur régional bruxellois estime que cet article peut être appliqué, il est recommandé de le justifier dans l'exposé des motifs. Il faudra notamment démontrer que les attributions de compétences au juge de paix sont nécessaires à l'exercice des compétences régionales en matière de politique énergétique »¹⁸.

À ce sujet, le délégué se limite à observer que

“de procedure voor de vrederechter bestaat sinds 1991 en [...] ook versterkt [wordt] in de ordonnantie van 14 december 2006”.

En ce qui concerne l'attribution de compétence au juge de paix, le Conseil d'État observe que le projet soumet un certain type de dettes à un régime particulier. Pour connaître des demandes relatives au règlement collectif de dettes (articles 1675/2 à 1675/16bis du Code judiciaire), dans lequel des dettes éventuelles envers des entreprises d'utilité publique constituent sans doute des éléments importants, le législateur fédéral a donné compétence aux juridictions du travail (article 578, 14°, du même code), siégeant avec un juge ou un conseiller unique (articles 81, alinéa 2, et 104, dernier alinéa, du même code). Pour justifier le recours à l'article 10 de la loi spéciale du 8 août 1980 pour la réglementation régionale en projet, il faudra dès lors accorder une attention particulière à la condition que la matière se prête à un traitement différencié et à celle que l'incidence sur les compétences fédérales est marginale. Il n'est pas évident que ces conditions soient respectées.

6.2. Non seulement le projet déroge au droit commun en ce qui concerne la répartition des compétences, mais il prévoit également des dispositions particulières pour la requête contradictoire qui porte la demande devant le juge de paix et pour la procédure qui doit être suivie devant ce juge (article 25octies, en projet, de l'ordonnance du 19 juillet 2001 - article 32 du projet). L'introduction de ce régime dérogatoire au Code judiciaire devra également pouvoir être justifiée au regard des règles répartitrices de compétences.

OBSERVATIONS GÉNÉRALES

1. Transposition de la directive 2009/72/CE

7. Ainsi qu'il a été observé di-dessus, le projet vise à transposer la directive 2009/72/CE.

¹⁸ C.E., section de législation, avis 41.402/3 du 3 octobre 2006, précité, p. 100, nr. 6.

Il faut tout d'abord constater que la modification prévue par l'ordonnance actuellement en projet n'harmonise pas les définitions qui figurent dans l'ordonnance du 19 juillet 2001 avec celles de la directive 2009/72/CE. On peut par exemple mentionner les définitions des notions de « gestionnaire de réseau » et de « ligne directe ».

Il faut également observer que certaines obligations sont transposées d'une manière peu structurée, comme par exemple, à l'article 7 de l'ordonnance du 19 juillet 2001 (article 7 du projet), la transposition très fragmentaire des tâches des gestionnaires de réseau, qui sont mentionnées à l'article 25 de la directive. Il s'ensuit qu'il est difficile de vérifier si tous les éléments de cette dernière disposition ont été complètement transposés.

Bien que la transposition d'une directive dans le droit interne ne requière pas impérativement de reproduire formellement et littéralement ses dispositions dans une disposition législative expresse et spécifique, dans l'intérêt d'une application correcte de la directive, il est préférable d'en reproduire littéralement les termes, sauf s'il existe une justification spécifique à l'utilisation d'autres termes et que ceux-ci ne nuisent pas au respect de la directive¹⁹.

Les auteurs examineront à nouveau le projet sur ce point.

8. Selon l'article 28, paragraphe 1, de la directive 2009/72/CE les États membres peuvent prévoir que, moyennant certaines conditions, les autorités de régulation nationales ou d'autres autorités compétentes qualifient de réseau fermé de distribution un réseau qui distribue de l'électricité à l'intérieur d'un site industriel, commercial ou de partage de services géographiquement limité et qui, sans préjudice du paragraphe 4 de l'article 28, n'approvisionne pas de clients résidentiels. Selon l'article 28, paragraphe 2, de la directive, les États membres peuvent prévoir que les autorités de régulation nationales exemptent le gestionnaire d'un réseau fermé de distribution de certaines obligations²⁰.

¹⁹ Voir en ce sens H. COREMANS et M. VAN DAMME, *Beginnselen van wetgevingstechniek en behoorlijke regelgeving*, Administratieve Rechtsbibliotheek, Bruges, 2001, p. 133, n° 89.

²⁰ Voir également le considérant 30 de la directive 2009/72/CE : « Lorsqu'il est fait usage d'un réseau fermé de distribution afin d'assurer l'efficacité optimale d'une fourniture intégrée d'énergie exigeant des normes opérationnelles spécifiques, ou bien que le propriétaire du réseau maintient un réseau fermé de distribution d'abord pour son propre usage, il devrait être possible d'exempter le gestionnaire de réseau de obligations qui pourraient constituer une charge administrative injustifiée en raison de la nature particulière des relations entre le gestionnaire et les utilisateurs du réseau. Les sites industriels, commerciaux ou de partage de services, tels que gares ferroviaires, aéroports, hôpitaux, grands terrains de camping avec équipements intégrés, ou installations de l'industrie chimique, peuvent avoir des réseaux fermés de distribution en raison de la nature particulière de leurs opérations. »

À première vue, le projet ne semble pas faire usage de cette possibilité. Si des réseaux au sens de l'article 28 de la directive existaient sur le territoire de la Région de Bruxelles-Capitale, ce serait donc le droit commun qui devrait s'appliquer aux gestionnaires de ces réseaux.

Force est cependant de constater qu'on prévoit effectivement des règles dérogatoires pour certains réseaux de distribution. Il résulte ainsi de l'article 21, alinéa 3, de l'ordonnance du 19 juillet 2001, tel que cet article sera modifié par l'article 19 de l'ordonnance projetée, qu'il existe des licences de fourniture locale pour «approvisionner en électricité des clients raccordés à des réseaux privés ou des clients éligibles à l'intérieur d'une aire géographique, restreinte et bien délimitée raccordée au réseau de distribution par un branchement commun avec compteur de tête et/ou par un réseau privé »²¹. Il semble que sont ici précisément envisagés les réseaux fermés de distribution visés à l'article 28 de la directive 2009/72/CE. L'ordonnance en projet prévoit ainsi un régime particulier pour ces réseaux privés sans qu'il soit toutefois tenu compte des conditions que l'article 28 impose pour de tels réseaux.

Interrogé sur le point de savoir pourquoi le projet ne prévoit pas de règle pour les réseaux de distribution fermés, le délégué a répondu ce qui suit :

« Artikel 28 van Richtlijn 2009/72/EG wordt hier niet ingevoerd daar het reeds in het raam van de vroegere ordonnantie werd ingevoerd die al het begrip en het systeem van gesloten distributiesystemen hebben ingevoerd in het Brusselse recht (zie art. 2, 36°, 37°, art. 9ter, [vijfde lid,] 2°, art. 21, enz.). Bovendien legt de Richtlijn geen verplichte omzetting op, deze is facultatief. »

Ces précisions ne peuvent être cautionnées. S'il est vrai que les États membres ne sont pas tenus d'instaurer un régime de faveur pour les réseaux fermés de distribution, auquel cas ces réseaux restent soumis au régime commun applicable aux réseaux et aux gestionnaires de réseaux, il n'en demeure pas moins que si l'on choisit d'instaurer un régime applicable aux « réseaux privés », celui-ci doit bel et bien répondre aux conditions imposées par la directive. Dès lors qu'il se déduit de la définition du terme « réseaux privés » qu'elle inclut également les réseaux fermés de distribution visés à l'article 28 de la directive 2009/72/CE, force est de constater que le projet ne respecte pas les limites auxquelles cette dernière disposition soumet la dérogation éventuelle au droit commun.

²¹ Cela se rattache également à la définition de la notion de « réseau privé » figurant à l'article 2, 36°, de l'ordonnance du 19 juillet 2001 qui, après la modification prévue à l'article 4, 12°, du projet, sera la suivante : « ensemble des installations établies sur une aire géographique restreinte et bien délimitée servant à l'alimentation en électricité d'un ou plusieurs utilisateurs du réseau et répondant aux conditions fixées par le règlement technique ».

Des arguments pertinents peuvent sans doute être avancés pour défendre un régime applicable aux réseaux de distribution privés. Force est néanmoins de constater que les auteurs de la directive ont jugé ne pas devoir prévoir un régime de cette nature. Il paraît dès lors qu'il faille considérer que la directive ne permet pas de priver d'importants groupes de consommateurs, tels que les habitants d'immeubles à appartements et de complexes de studios, du droit d'accès des tiers et, partant, de choisir librement le fournisseur, ce qui porterait atteinte au droit fondamental consacré par l'article 32 de la directive 2009/72/CE²².

En outre, il résulte de l'article 28 de la directive 2009/72/CE que les réseaux fermés de distribution sont uniquement autorisés dans les sites industriels ou commerciaux, et ne sont pas autorisés en principe aux clients résidentiels.

Dès lors, le Conseil d'État ne peut que constater que le régime en projet concernant les réseaux privés paraît se heurter à la directive qui vise à élaborer un régime global pour le marché de l'électricité. Il appartient toutefois en définitive à la Cour de Justice de trancher la question.

9. L'article 47 du projet vise à modifier l'article 30, § 2, de l'ordonnance du 19 juillet 2001 afin d'aligner cette disposition sur l'article 34, paragraphe 2, de la directive 2009/72/CE. Aux termes de cette dernière disposition, les critères fixés par les États membres relatifs à l'octroi des autorisations de construction de « lignes directes » sur leur territoire, doivent être « objectifs et non discriminatoires ».

Le Conseil d'État suggère de mettre également cette modification à profit pour transposer expressément l'article 34, paragraphe 3, de la directive 2009/72/CE. Selon cette disposition, les possibilités de fourniture d'électricité par ligne directe n'affectent pas la possibilité de conclure des contrats de fourniture d'électricité conformément à l'article 32 de la directive.

10. Le projet contient des dispositions visant à garantir l'indépendance de l'autorité de régulation (Brugel), conformément à l'article 35, paragraphes 4 et 5, de la directive 2009/72/CE.

10.1. Selon l'article 30septies, deuxième phrase, en projet (article 54 du projet), le Gouvernement désigne deux commissaires qui assistent aux réunions de Brugel sans voix délibérative, en tant qu'observateurs.

²² Voir également CJ, 22 mai 2008, C-439/06, *citiworks AG*.

Même si ces commissaires n'ont pas voix délibérative, la question se pose néanmoins de savoir si la présence de ces deux représentants ne constituerait pas une forme d'influence politique sur le processus décisionnel, ce qui serait incompatible avec l'article 35, paragraphe 4, a) et b), ii), de la directive 2009/72/CE.

Sur la remarque qui lui en a été faite, le délégué a répondu que ces commissaires n'assistent pas aux délibérations et qu'ils n'ont pas de droit de veto.

Il est inexact que les commissaires n'assisteraient pas aux réunions de Brugel, l'article 30septies, deuxième phrase, en projet, disposant précisément le contraire. Peu importe qu'ils ne disposent pas d'un droit de veto, le fait qu'ils assistent en tant qu'« observateurs » risque à tout le moins de donner à penser que Brugel ne serait pas « fonctionnellement indépendant de toute autre entité publique » et que ses membres « acceptent [des] instructions directes [du] gouvernement », ce qui est contraire à l'article 35, paragraphe 4, a) et b), ii), de la directive 2009/72/CE.

10.2. L'article 35, paragraphe 5, premier alinéa, b), de la directive 2009/72/CE dispose que les membres du conseil de l'autorité de régulation ou, en l'absence d'un conseil, les cadres supérieurs de l'autorité de régulation sont nommés pour une période déterminée comprise entre cinq et sept ans maximum, renouvelable une fois. L'article 35, paragraphe 5, deuxième alinéa, de la même directive ajoute que les États membres assurent un système approprié de rotation pour le conseil ou les cadres supérieurs.

L'article 30ter, alinéa 2, en projet (article 51 du projet) vise à se conformer à cette règle. Selon cette disposition, « le renouvellement des mandats est décalé dans le temps afin de maintenir au moins un administrateur, en vue d'assurer la continuité de Brugel ».

Invité à donner des précisions à cet égard, le délégué a répondu en ces termes :

« De roulatie wordt gewaarborgd door het feit dat alle bestuurders niet op dezelfde datum werden benoemd.

Bovendien, onze interpretatie is dat om de roulatie mogelijk te maken de huidige bestuurders tot het einde van hun mandaat aanblijven. »

La disposition en projet ne comporte pas de critère objectif permettant de déterminer, le cas échéant, quels mandats seront prolongés ou écourtés pour instaurer immédiatement un système de renouvellement partiel et continuer à l'appliquer. L'ordonnance

doit prévoir un « système approprié de rotation » traduisant de manière objective l'exigence de la directive.

11. L'article 36 de la directive 2009/72/CE fixe les objectifs généraux de l'autorité de régulation. L'article 30*octies* en projet (article 56 du projet) a pour objet de pourvoir à l'exécution de cette disposition de la directive.

On constatera cependant que l'article 30*octies*, en projet, ne comporte pas tous les objectifs, notamment ceux mentionnés à l'article 36, c) et g), de la directive 2009/72/CE, qui concernent le commerce et le fonctionnement des marchés.

Ces matières sont certes une compétence fédérale. Il n'empêche que Brugel doit également tenir compte, dans l'exercice de ses propres compétences, des effets secondaires éventuels de son action sur ces objectifs, même si la responsabilité primaire incombe à l'autorité fédérale et à la Commission de régulation de l'électricité et du gaz. On peut rappeler à cet égard que, selon la Commission européenne, bien qu'ils revêtent expressément un caractère normatif, les objectifs n'attribuent pas en soi des compétences aux autorités de régulation nationales ²³.

L'article 30*octies*, en projet, doit dès lors être complété par les deux objectifs précités.

12. L'article 35, paragraphe 1, de la directive 2009/72/CE ²⁴ requiert que les États membres désignent une seule autorité de régulation nationale. Néanmoins, en application de l'article 35, paragraphe 2, de cette directive ²⁵, les régions en Belgique peuvent désigner une autorité de régulation « régional[e] », « à condition qu'un représentant de haut niveau soit présent à des fins de représentation et de contact au niveau communautaire au sein du conseil des

²³ Commission Staff Working Paper, *Interpretative Note on Directive 2009/72 concerning common rules for the internal market in electricity and Directive 2009/73/EC concerning common rules for the internal market in natural gas - The regulatory authorities*, 22 janvier 2010, p. 12, à consulter à l'adresse http://ec.europa.eu/energy/gas_electricity/interpretative_notes/doc/implementation_notes/2010_01_21_the_regulatory_authorities.pdf.

²⁴ Les dispositions de l'ordonnance concernant Brugel étant également applicables au marché du gaz, on fera également référence en l'occurrence aux dispositions analogues de l'article 39, paragraphe 1, de la directive 2009/73/CE.

²⁵ Et en application de l'article 39, paragraphe 2, de la directive 2009/73/CE.

régulateurs de l'agence [de coopération des régulateurs de l'énergie], conformément à l'article 14, paragraphe 1, du règlement (CE) n° 713/2009 ».

Vu les compétences partagées entre l'autorité fédérale et les régions en matière d'électricité, mieux vaudrait que ces autorités concluent également un accord de coopération concernant cette représentation.

13. Les dispositions relatives au Service des litiges (article 30*novies*, en projet, de l'ordonnance du 19 juillet 2001 - article 57 du projet) ne sont pas conformes au dispositif prévu à l'article 37, paragraphes 11 et 12, de la directive 2009/72/CE.

L'article 37, paragraphe 11, de la directive, dispose entre autres que « toute partie ayant un grief à faire valoir contre un gestionnaire de réseau de transport ou de distribution en ce qui concerne les obligations imposées audit gestionnaire par la présente directive peut s'adresser à l'autorité de régulation qui, agissant en tant qu'autorité de règlement du litige, prend une décision dans un délai de deux mois après la réception de la plainte ». L'autorité de régulation agit en l'occurrence en tant qu'autorité administrative qui prend des décisions contraignantes dans le cadre d'un litige opposant des tiers²⁶. L'article 37, paragraphe 12, de la directive dispose que « toute partie lésée et qui a le droit de présenter une plainte concernant une décision sur les méthodes prise en vertu du présent article, ou, lorsque l'autorité de régulation a une obligation de consultation, concernant les tarifs ou méthodes proposés, peut [...] déposer une plainte en réexamen ». Il s'agit en l'occurrence de plaintes contre des décisions ou des propositions de l'autorité de régulation proprement dite, en vue du réexamen, par elle-même, de la décision ou de la proposition concernée.

L'article 30*novies*, en projet, a pour objet d'habiliter le Service des litiges à statuer sur les plaintes. Ces plaintes s'avèrent être très diverses. Il ne s'agit pas seulement de plaintes « ayant trait aux activités d'un fournisseur, d'un gestionnaire de réseau ou d'un intermédiaire » (article 30*novies*, § 1er, 4°, en projet), mais également de plaintes concernant des décisions prises par Brugel (article 30*novies*, § 1er, 1°, 2° et 3°, en projet) ou par l'Institut bruxellois pour la gestion de l'environnement (article 30*novies*, § 1er, 5°, en projet). Si les auteurs du projet peuvent attribuer des compétences plus étendues au Service des litiges que celles visées à l'article 37, paragraphe 11, de la directive 2009/72/CE, on n'aperçoit pas pourquoi ce service se voit également attribuer la compétence visée à l'article 37, paragraphe 12, de cette directive. En effet, cette attribution de compétence impliquerait qu'un service composé de membres du personnel de

²⁶ Dans l'exposé des motifs, il est observé à juste titre que les décisions du Service des litiges sont susceptibles d'un recours devant le Conseil d'État.

Brugel pourrait statuer, par voie de décision obligatoire, sur des plaintes dirigées contre des décisions prises par le conseil d'administration de Brugel.

L'article 30*novies*, § 1er, en projet, devrait être remanié afin d'indiquer clairement que le Service des litiges est compétent pour les plaintes dirigées contre d'autres personnes et autorités que Brugel. Il y aurait lieu en outre d'insérer dans le projet une nouvelle disposition prévoyant une procédure de réclamation, auprès de Brugel, contre les propres décisions ou propositions de Brugel, afin de transposer l'article 37, paragraphe 12, de la directive.

2. Régime d'indemnisation

14. L'article 60 du projet insère dans l'ordonnance du 19 juillet 2001 un nouveau chapitre VII*bis* contenant des dispositions relatives à l'indemnisation de divers types de dommages (articles 32*bis* à 32*novies*, en projet). Ainsi que le précise l'exposé des motifs, ce régime s'inspire de celui instauré par le décret de la Région wallonne du 12 avril 2001 relatif à l'organisation du marché régional de l'électricité.

Il ressort des dispositions en projet que le droit à l'indemnisation est conçu comme un droit subjectif. Il faut considérer également qu'il s'agit dans ce cas d'un droit « civil » subjectif, au sens de l'article 144 de la Constitution. Selon cette disposition constitutionnelle, les contestations qui ont pour objet des droits civils sont exclusivement du ressort des tribunaux de l'ordre judiciaire. La question se pose de savoir si le régime en projet est effectivement conforme à cette disposition. L'article 32*novies*, § 3, en projet, dispose en effet que les litiges concernant le droit à l'indemnisation en question relèvent de la compétence du Service des litiges, une autorité administrative.

Certes, l'article 144 de la Constitution ne s'oppose pas à un système dans lequel une autorité administrative tranche des litiges portant sur des droits civils, mais dans ce cas, un recours de pleine juridiction doit être organisé devant un tribunal de l'ordre judiciaire²⁷. Pour se conformer à l'article 144 de la Constitution, le projet devrait disposer que les litiges concernant le droit à l'indemnisation peuvent être portés, soit devant un tribunal de l'ordre judiciaire (et pas devant le Service des litiges), soit devant le Service des litiges, un recours de pleine juridiction contre ces décisions du Service des litiges étant ouvert auprès d'une juridiction de l'ordre

²⁷ Comp., à cet égard, l'obligation prévue dans la loi de soumettre des contestations portant sur des droits civils à un collège arbitral, Cour constitutionnelle, 15 janvier 2009, n° 8/2009, B.25.2.

judiciaire²⁸. Afin d'être le plus possible en accord avec le règlement de compétence prévu dans le Code judiciaire, il devrait s'agir du tribunal de première instance.

Au demeurant, on doit adapter également l'article 30*novies*, en projet, de l'ordonnance du 19 juillet 2001 (article 57 du projet). Selon le paragraphe 1er, *in fine*, de cet article, les plaintes « portant sur des droits et obligations civils »²⁹ ne relèvent pas de la compétence du Service des litiges. Les auteurs du projet estiment manifestement que cette disposition n'empêche pas que les litiges concernant le droit à l'indemnisation visé dans le projet relèvent de la compétence du Service des litiges. C'est ce qui ressort non seulement de l'article 32*novies*, § 3, examiné ci-dessus, mais également de l'article 30*novies*, § 2, alinéa 3, en projet. Si les auteurs du projet souhaitent maintenir la compétence du Service des litiges, ils doivent disposer expressément dans l'article 30*novies*, § 1er, en projet, que l'exception visée ne concerne pas les litiges portant sur le droit à l'indemnisation. S'ils choisissent d'attribuer la compétence relative à ces litiges aux tribunaux de l'ordre judiciaire, il faut supprimer la référence à la procédure d'indemnisation qui est faite à l'article 30*novies*, § 2, alinéa 3, en projet.

3. Qualité du texte néerlandais

15. Du point de vue de la correction de la langue, le texte néerlandais du projet est de médiocre qualité. Il est parfois d'une lecture malaisée, entre autres en raison d'une syntaxe déficiente. Dans certains cas, le texte est à ce point mal rédigé qu'il en devient tout à fait incompréhensible.

Dans une région où sont utilisées plusieurs langues nationales prescrites par la loi et où, notamment, les textes normatifs rédigés dans les langues prescrites font également foi, les pouvoirs publics sont tenus de manifester pour chaque langue un même respect et de consacrer un même soin à l'élaboration de textes normatifs dans chacune de ces langues.

Il ne saurait incomber au Conseil d'État de rectifier toutes les imperfections qui se présentent sur le plan de la langue. Il appartient aux auteurs du projet de revoir fondamentalement le texte néerlandais. La même observation peut au demeurant être également formulée concernant l'exposé des motifs.

²⁸ Pour un tel régime, la Région de Bruxelles-Capitale pourrait se prévaloir de sa compétence implicite, visée à l'article 10 de la loi spéciale du 8 août 1980.

²⁹ Voir, en ce qui concerne cette expression, l'observation 31 ci-après.

OBSERVATIONS PARTICULIÈRES

Article 7

16. Dans le texte français de l'article 7, § 1er, 9°, en projet, il y aurait lieu de remplacer les mots « l'augmentation » par « la modernisation » (voir l'article 25, paragraphe 7, de la directive 2009/72/CE).

Sur ce point, le texte néerlandais du projet correspond au texte de la directive (« vergroting »). La terminologie de la directive ne paraît toutefois pas bien choisie en l'occurrence (voir par exemple, outre le texte français, le texte anglais qui utilise le terme « upgrade »). Les auteurs du projet devraient dès lors envisager de remplacer le mot « vergroting » par un autre terme.

Article 9

17. Selon l'article 9, § 3, en projet, « les exigences d'indépendance de la présente ordonnance valent vis-à-vis du gestionnaire de réseau et également vis-à-vis du propriétaire du réseau ».

Il est recommandé de préciser dans le projet de quelles exigences d'indépendance il s'agit³⁰, dès lors que l'ordonnance du 19 juillet 2001 mentionne également des exigences d'indépendance qui valent uniquement pour d'autres personnes que le gestionnaire et le propriétaire du réseau³¹.

Article 11

18. Afin de s'aligner plus étroitement sur le texte de l'article 5 de la directive 2009/72/CE, il est recommandé de compléter l'article 9ter, alinéa 1er, en projet, par la phrase suivante : « Ce règlement technique doit assurer l'interopérabilité des réseaux et être objectif et non discriminatoire ».

³⁰ Probablement s'agit-il entre autres de celles mentionnées à l'article 8, § 1er, de l'ordonnance du 19 juillet 2001.

³¹ Par exemple pour Brugel.

19. Tel qu'il est rédigé, l'article 9ter, alinéa 2, en projet, ne précise pas ce qu'implique la compétence du Gouvernement. Peut-il arrêter un règlement technique uniquement en approuvant l'ensemble ou une partie des propositions, sans pouvoir y apporter des modifications, ou, le cas échéant, peut-il également s'écarter des propositions tant de Brugel que du gestionnaire du réseau et imposer son propre règlement ?

La procédure de modification des règlements techniques, fixée à l'article 9ter, alinéa 3, en projet, n'est pas claire non plus. Cet alinéa dispose en effet que « la procédure d'adoption de ces propositions est identique à celle précisée à l'alinéa susvisé ». S'agit-il dans ce cas que lorsque le Gouvernement propose une modification, le gestionnaire du réseau ne peut proposer qu'une seule fois des adaptations à cette proposition et que, si le gestionnaire du réseau propose lui-même des modifications, il a en fait par deux fois l'occasion de prendre position ?

Article 22

20. Le deuxième « 3° » à l'article 22 sera remplacé par un « 4° ».

Article 27

21. Selon l'article 25ter, alinéa 2, en projet, le fournisseur peut « envoyer par écrit une proposition de contrat de fourniture assortie d'une caution ».

Cette disposition est imprécise, voire source de confusion. Sans doute faut-il disposer que le fournisseur peut envoyer une proposition de contrat de fourniture qui sera conclu après que le client aura apporté une caution.

22. Selon l'exposé des motifs, « les modalités de constitution et d'application d'une caution peuvent s'inspirer des modalités relatives à la garantie locative telles que prévues dans la loi du 21 février 1991 modifiant et complétant les dispositions du Code civil relatives aux baux à loyer ».

Afin de déterminer clairement le statut juridique du fournisseur et du client, cette référence doit à tout le moins figurer dans le texte de l'ordonnance. En fait, mieux vaudrait que les auteurs du projet élaborent eux-mêmes une règle, qui peut, certes, être basée sur l'article 10, § 1er, du livre III, titre VIII, chapitre II, section 2, du Code civil, mais qui correspond davantage aux objectifs spécifiques de l'ordonnance. Il ne va en effet pas de soi qu'un régime relatif aux

baux à loyer s'applique *mutatis mutandis* à un contrat pour la fourniture d'électricité. On peut par exemple rappeler que l'article 10, § 1er, précité prévoit trois variantes de la garantie. Il n'est pas certain que ces variantes soient également valables pour la garantie relative à un contrat de fourniture.

Article 31

23. Selon l'article 25septies, § 5, en projet, « tout 'client protégé' (en néerlandais : 'beschermde afnemer') est un 'consommateur vulnérable' (en néerlandais : 'kwetsbare consument') au sens de la directive 2009/72/CE du Parlement européen et du Conseil du 13 juillet 2009 concernant des règles communes pour le marché intérieur de l'électricité ». Comme l'a confirmé le délégué, le texte néerlandais utilise « kwetsbare consument » pour désigner le « kwetsbare afnemer », à savoir le terme qui est utilisé à l'article 3, paragraphes 7 et 8, de la directive 2009/72/CE (en français : « consommateur vulnérable »).

L'article 3, paragraphe 7, de la directive charge les États membres de veiller à garantir une protection adéquate aux consommateurs vulnérables, chaque État membre définissant lui-même le concept de « consommateurs vulnérables ». L'article 3, paragraphe 8, charge les États membres de prendre des mesures appropriées afin de lutter contre la pauvreté énergétique, telles que des prestations au titre des régimes de sécurité sociale pour assurer aux consommateurs vulnérables l'approvisionnement nécessaire en électricité.

Compte tenu de ces dispositions de la directive, le Conseil d'État suggère d'utiliser toujours le terme « consommateur vulnérable » (en néerlandais : « kwetsbare afnemer » et pas « kwetsbare consument ») au lieu de « client protégé » (en néerlandais : « beschermde afnemer ») à l'article 25septies, § 1er, en projet et dans les autres dispositions de l'ordonnance (comme à l'article 2, 31°, par exemple). On pourra ensuite omettre l'article 25septies, § 5, en projet.

Article 36

24. L'article 36 du projet apporte des modifications à l'article 25tredecies de l'ordonnance du 19 juillet 2001. Ainsi que l'indique l'exposé des motifs, il s'agit d'une modification purement formelle.

À cet égard, le Conseil d'État se doit de rappeler son avis 41.402/3 du 3 octobre 2006 sur le projet devenu l'ordonnance modificative du 14 décembre 2006 :

« Les articles 25^{terdecies} (article 46 du projet) et 20^{undecies} (article 93 du projet), en projet, visent à étendre la protection sociale aux clients approvisionnés par le gestionnaire du réseau de distribution en vertu de l'ordonnance concernée. En fait, il s'agit d'une extension du tarif social spécial.

Vu l'article 6, § 1er, VII, alinéa 2, d), de la loi spéciale du 8 août 1980, seule l'autorité fédérale est compétente pour ce qui est des tarifs, si bien qu'il s'impose de distraire les articles précités du projet »³².

Cette observation reste valable. L'article 25^{tredecies} ne devrait dès lors pas être modifié, mais abrogé.

Article 37

25. L'article 25^{quattuordecies}, § 4, en projet, vise à donner exécution aux dispositions énoncées à l'annexe I, 1, f), de la directive 2009/72/CE.

L'article 25^{quattuordecies}, § 4, en projet prescrit entre autres que la procédure de règlement extrajudiciaire des litiges (c'est-à-dire le traitement des plaintes en interne par un service du fournisseur ou gestionnaire de réseau concerné) doit permettre un règlement équitable et rapide des litiges, dans un délai de deux mois, et que, le cas échéant, cette procédure doit être assortie d'un système de remboursement et/ou de compensation. Il dispose également que Brugel fixe les pénalités encourues en cas de non-respect de « cette obligation ».

Mieux vaudrait en premier lieu préciser quand le délai visé de deux mois doit commencer à courir.

En outre, on précisera ce que recouvrent les mots « cette obligation ». Ces mots portent-ils sur la création d'un service de traitement des plaintes, sur l'organisation de « procédures transparentes, simples et peu onéreuses », ou sur le traitement de plaintes individuelles dans le délai prescrit ? Selon le délégué, l'intention serait de sanctionner le non-respect de l'obligation de traiter les plaintes individuelles dans le délai de deux mois. Suivant cette interprétation, un délai de décision serait prévu sous peine de sanction administrative. Les auteurs du projet se poseront la question de savoir si une telle sévérité se justifie.

En tout cas, le législateur régional bruxellois devrait déterminer lui-même les sanctions ou du moins les sanctions minimum et maximum.

³² C.E., section de législation, avis 41.402/3 du 3 octobre 2006, cité dans la note 14, p. 99, n° 5.

Article 45

26. Dans l'article 28, § 1er, de l'ordonnance du 19 juillet 2001, tel qu'il sera modifié, les termes « gestionnaire du réseau » et « gestionnaire du réseau de transport régional » sont employés indifféremment.

Bien qu'en vertu de l'article 2, 13°, de l'ordonnance, le gestionnaire du réseau de transport régional est un gestionnaire de réseau, tout gestionnaire de réseau n'est pas assimilable au « gestionnaire du réseau de transport », étant donné qu'il existe aussi des gestionnaires du réseau de distribution. Compte tenu du fait que l'article 28, § 1er, impose une obligation de service public, l'ordonnance se doit d'être très claire dans la description des personnes ou organes devant respecter cette obligation.

Article 49

27. L'article 49 contient deux « 1° ». Le second « 1° » et les divisions suivantes de l'article 49 devront être renumérotés.

Article 50

28. Selon l'article 30bis, § 3, alinéa 1er, 5°, en projet de l'ordonnance du 19 juillet 2001, Brugel peut solliciter l'avis de l'Agence de coopération des régulateurs (« ACER ») à propos de la conformité d'une décision prise par « une autorité de régulation » vis-à-vis des « orientations » visées dans la directive 2009/72/CE ou dans le règlement (CE) n° 714/2009 du Parlement européen et du Conseil du 13 juillet 2009 sur les conditions d'accès au réseau pour les échanges transfrontaliers d'électricité et abrogeant le règlement (CE) n° 1228/2003.

Ainsi qu'il a été précédemment observé, l'article 35, paragraphe 1, de la directive 2009/72/CE exige que les États membres désignent une seule autorité de régulation nationale³³, mais en Belgique, les régions peuvent néanmoins créer une instance de régulation « régionale », en application de l'article 35, paragraphe 2, de la directive 2009/72/CE³⁴, « à condition qu'un représentant de haut niveau soit présent à des fins de représentation et de contact au niveau

³³ La même exigence est posée pour le marché du gaz par l'article 39, paragraphe 1, de la directive 2009/73/CE.

³⁴ Et, en ce qui concerne le marché du gaz, en application de l'article 39, paragraphe 2, de la directive 2009/73/CE.

communautaire au sein du conseil des régulateurs de l'agence [de coopération des régulateurs de l'énergie], conformément à l'article 14, paragraphe 1, du règlement (CE) n° 713/2009 »³⁵.

Compte tenu des compétences partagées entre l'autorité fédérale et les régions en matière d'électricité, mieux vaudrait que ces autorités concluent encore un accord de coopération (également) pour la prise de contact avec l'Agence.

Article 53

29. Selon l'article 30sexies de l'ordonnance du 19 juillet 2001, tel qu'il sera modifié, Brugel doit élaborer un règlement d'ordre intérieur. Celui-ci règle les clauses d'indépendance pour le personnel, la composition et le mode de fonctionnement du Service des litiges visé à l'article 30novies, ainsi que le statut du personnel qui y est attaché.

En principe, un règlement d'ordre intérieur peut uniquement contenir des dispositions pratiques concernant l'organisation interne ou le fonctionnement d'un organisme ou d'un service et ne peut pas comporter de dispositions plus étendues, comme des règles essentielles relatives à l'indépendance du personnel ou au mode de fonctionnement d'un Service des litiges accessible à des tiers.

Par conséquent, le législateur régional bruxellois devra définir lui-même ces règles essentielles ou habiliter le Gouvernement à cette fin.

Articles 55 et 56

30. Il y a lieu de fusionner les articles 55 et 56 en une disposition, qui peut s'énoncer comme suit :

« L'article 30octies, de la même ordonnance est remplacé comme suit : (suivi du nouveau texte de l'article 30octies). »

³⁵ Voir à ce sujet n° 12, *supra*.

Article 57

31. Selon le dernier segment de phrase de l'article 30*novies*, § 1er, en projet, sont exclues des plaintes sur lesquelles peut statuer le Service des litiges, les plaintes « portant sur des droits et obligations civils ».

En ce qui concerne cette disposition, il y a lieu de renvoyer dans un premier temps à l'observation générale 14 formulée ci-dessus.

Dans un deuxième temps, il y a lieu d'observer que mentionner les « droits et obligations civils » n'a guère de sens, voire prête à confusion. Cette expression semble provenir de l'article 6, paragraphe 1, de la Convention européenne des droits de l'homme, qui n'est toutefois pas directement pertinent en l'espèce. C'est plutôt l'article 144 de la Constitution qui l'est. Pour ce motif, on mentionnera uniquement les « droits civils », sans les « obligations ».

Article 60

32. Il manque un 3° à l'article 32*quinqies* en projet. Les subdivisions seront renumérotées.

33. L'article 32*sexies*, § 3, alinéa 4, en projet détermine le délai dans lequel le gestionnaire de réseau indemnise le client final des dommages causés par l'interruption, la non-conformité ou l'irrégularité de la fourniture d'électricité.

Cette disposition est formulée de manière ambiguë. En effet, on n'aperçoit pas ce que signifie « la date ultime pour la notification d'une déclaration de sinistre ». Le texte gagnerait à être précisé sur ce point, de préférence en déterminant un délai bien défini, à compter d'un événement précis.

Article 64

34. L'article 64 du projet procède au remplacement de l'article 39 de l'ordonnance du 19 juillet 2001. Cet article 39 a ajouté un article 3*bis* dans l'ordonnance du 12 décembre 1991 créant des fonds budgétaires. Cet article 3*bis* concerne le Fonds relatif à la politique de l'énergie. À l'article 39 en projet, l'article 2 de l'ordonnance du 12 décembre 1991 est complété par des

dispositions relatives au Fonds social de guidance énergétique (15°) et au Fonds relatif à la politique de l'énergie (16°).

Pour des motifs de légistique, les modifications visées à l'article 64 du projet devront être directement apportées à l'article 2 de l'ordonnance du 12 décembre 1991. On reformulera l'article 64 dans ce sens.

À la suite de cette modification, l'article 3bis de l'ordonnance du 12 décembre 1991 doit en outre être abrogé.

35. Selon l'article 2, 16°, alinéa 2, premier tiret, en projet de l'ordonnance du 12 décembre 1991, les moyens du Fonds relatif à la politique de l'énergie sont affectés entre autres pour « les actions en matière d'utilisation rationnelle de l'énergie et notamment le programme d'exécution visé à l'article 24, § 2 de l'ordonnance du 19 juillet 2001 relative à l'organisation du marché de l'électricité en Région de Bruxelles-Capitale ».

Le Conseil d'État invite les auteurs du projet à examiner s'il ne faut pas viser également l'article 18bis, § 2, de l'ordonnance du 1er avril 2004 relative à l'organisation du marché du gaz en Région de Bruxelles-Capitale, concernant des redevances de voiries en matière de gaz et d'électricité et portant modification de l'ordonnance du 19 juillet 2001 relative à l'organisation du marché de l'électricité en Région de Bruxelles-Capitale ³⁶.

Article 69

36. À l'article 69 du projet, on visera l'article 25quinquies (en projet) de l'ordonnance du 19 juillet 2001 au lieu de l'article 29 de l'ordonnance dont le projet est actuellement à l'examen.

³⁶ Un article 18bis, § 2, est inséré dans l'ordonnance précitée du 1er avril 2004 par l'article 23, 7°, du projet sur lequel le Conseil d'État, section de législation, rend ce jour l'avis 49.492/3. Cette disposition est parallèle à l'article 24, § 2, de l'ordonnance du 19 juillet 2001, telle que cette disposition sera remplacée par l'article 22, 3°, de l'ordonnance dont le projet est actuellement à l'examen.

La chambre était composée de

Messieurs	P. LEMMENS,	président de chambre,
	J. SMETS,	
	B. SEUTIN,	conseillers d'État,
Madame	A.-M. GOOSSENS,	greffier.

Le rapport a été présenté par Monsieur T. CORTHAUT, auditeur adjoint.

La concordance entre la version néerlandaise et la version française a été vérifiée sous le contrôle des Monsieur P. LEMMENS.

LE GREFFIER

LE PRÉSIDENT

A.-M. GOOSSENS

P. LEMMENS